

Sp 9 718

Bárczy István & Herrer Ferenc

TANULMÁNY

▣ A SZOMSZÉDOS KÖZSÉGEKNEK ▣ BUDAPESTHEZ VALÓ KAPCSOLÁSÁRÓL

714

1 TÉRKÉPPEL ÉS 38 TÁBLÁZATTAL

Bevezetés.

A nagyvárosi élet kihatása a szomszédos községekre.

Társadalmi összefüggés.

A nagy városok fejlődésének sajátos jelensége, hogy társadalmi életük nem zárkozik régi határaik közé, hanem átcsap a szomszédos községekre is.

Minden város a környező vidéki társadalmat a szereppel, melyet fogyasztása, nevezetesen ételmezési szükségletei kielégítésében neki juttat és azzal, hogy viszont ipari szükségleteit ellátja, gazdaságilag magához fűzi. Ez a gazdasági egymásrautaltság a várost és a szomszédos községeket egy érdekkörbe vonja ugyan, egységes társadalommá azonban még nem fűzi őket össze. A társadalmi összetartozás szorosabb szállai a városi lakosságnak a szomszédos községekbe való kitelepülésével és a községeknek ennek nyomában járó városiasulásával szövődnek. E folyamatot, mely a nagy városok jelensége, megindítják egyfelől a nyaralók, másfelől az olcsó telekáraktól kicsábított gyártelepek; erősbbítik a nyaralóhelyeknek a közlekedési eszközök tökéletesedésével állandó lakóhelyekké alkalmassá válása, a városban foglalkozását űző népességnek egyrészt ezen okból, másrészt a városban való lakás hátrányaitól, a lakás- és élelmiszerdrágaságtól, a magas közterhektől való szabadulás vágyából eredő kitelepedési törekvése, a kitelepült gyáraktól vonzott alkalmazottak, iparosok és kereskedők; betetőzi pedig a községek törzslakosságának a betóduló nagyobb életigényű népességhez való átidomulása. És a nagyvárosi lakosságnak a szomszédos községekbe való ezen kivándorlása bekövetkezik már olyankor, amikor még a terjeszkedésre a város határain belül is áll rendelkezésre terület, aminek okai a szomszédos községeknek a városi külső területtel szemben rendszerint előnyösebb közlekedési és közéletmelzési viszonyai, kedvezőbb parcellázási feltételei és enyhébb építkezési szabályai és nem kevésbé a beépítetlen városi telkekkel űzött spekuláció.

Naggyá fejlődésével tehát a város a környék községeinek társadalmi életét magában központosítja; egyeseket csak gazdaságilag, másokat lakosságuk foglalkozására és magasabb rendű, különösen kulturális szükségleteinek kielégítésére nézve fűzi magához, míg végre némelyekével társadalmi élete teljesen egybeolvad; természetesen az előbbi fejlődési fokok rendszerint magukban foglalják az utóbbiak csiráját.

A nagy városok társadalmi életének ez az alakulása szükségképen felvet egy közigazgatási problémát; a társadalmilag összefüggő községeknek közigazgatási központosítását.

Ott ahol közös érdekek vannak, ezek kielégítésére az egy érdekkörbe fűzötteknek együttműködése kell, mely azonban csak egyes szükség-

Közigazgatási összefüggés.

A közigazgatási
összefüggés módjai
és fejlődési foko-
zatai.

letekre nézve és kisebb keretben biztosítható magán-
tevékenységgel (egyesületek, szövetkezetek, részvénytársaságok útján), de általánosan és közkötelező erővel csak közhatalommal, vagyis közigazgatási úton. A közös érdekek közigazgatási úton való biztosítására tehát annál inkább van szükség a községeknél, mert a községek közös érdekei rendszerint egész lakosságukat érintik és többnyire olyan szükségleteket ölelnek fel, melyek kielégítése jelentőségükönél fogva már eddig is közigazgatásilag történt.

A környékbeli községek a várossal való közigazgatási kapcsolásának módjai és egyúttal egymásra következő fejlődési fokozatai a következők:

1. egyes közös érdekű közigazgatási feladat, pl. egy csatornaépítés megoldására egyes esetben való együttműködés;

2. egyes közös érdekű közigazgatási feladat megoldásának intézményes biztosítása, mint pl. a főv. közmunkák tanácsának szabályozási hatásköre a szomszédos községekre;

3. a városnak és a szomszédos községeknek bizonyos hatásköri önállósággal egy nagyobb közigazgatási egységbe való összefoglalása, amilyen pl. a London grófság, vagy a szomszédos községeknek bizonyos hatásköri önállósággal a város alá rendelése, pl. ha valamely hazai községünk városi törvényhatóságba bekebelezetnék be;

4. a városnak és a szomszédos községeknek egy községgé összeolvadása, vagyis a községeknek a városba való teljes bekebelezése, mint pl. Gross-Wien alakítása.

Hogy e kapcsolási módok közül melyik felel meg, ez a községek fejlődésének, nevezetesen városiaságuknak fokától és a várossal való viszonyuk intenzitásától függ, bár ott ahol a városnak a szomszédos községekkel való társadalmi egybeolvadása már bekövetkezett, a lazább közigazgatási kapcsolatot a közös érdekek biztosításának csak minimumául lehet tekinteni. Inkább arról lehet szó, hogy egy bizonyos adott időpontban a közigazgatási kapcsolás a kapcsoló városra vagy a kapcsolandó községekre előnyös-e.

Kétségtelen ugyanis, hogy a városnak és a szomszédos községeknek a közigazgatási kapcsolatban fekvő közös érdeke nem jelentkezik egy időben, hanem a következő fejlődést mutatja: A kapcsolat előbb a községek érdekeként jelenik meg, midőn városiasulásukkal járó közegészségi, közbiztonsági és közművelődési szükségleteik kielégítésére szükséges berendezéseket csekély anyagi erejükönél, de talán még inkább szűkkörű és ellentétes társadalmi összetételű közülettől (a megyétől) függő közigazgatási szervezetükönél fogva kellőképpen előállítani nem tudják; anyagi eszközeik hiányának is különben részben szűk közigazgatási hatáskörük és említett közigazgatási függőségük (a községi közszolgáltatási rendszer) az oka.

Ekkor a város szempontjából a kapcsolat a beruházási terhek miatt, melyek egyébként a kapcsolat esetén is túlnyomó részben a község lakosságát terhelik (járulékok, díjak alakjában), hátrányosnak tűnik. Amint azután a kitelepedés nagyobb lendületével a községek az elsőrendű városi berendezésekre (csatorna, burkolat), ha adósságok árán és kevésbé jó minőségben is, szert tettek és különösen ha közigazgatási hatáskörük kibővítését (várossá alakulásukat) is sikerült elérniök, akkor már a kapcsolatban való érdekük csökken.

Most azonban a városnak válik mindinkább érdekévé a bekapcsolás, mert nem tekintve azt, hogy a kitelepedéssel mindig nagyobbodik azok száma, akik a város közberendezéseit használják anélkül, hogy a megfelelő terheket viselnék, a szomszédos köz-

ségek (városok) a tömörült együttlakásnak a közegészségre és közbiztonságra káros kihatásait rendszerint nem tudják kellően elhárítani, ami állandó veszélyt jelent a városra nézve is, továbbá a szomszédos községek önálló fejlődése hátrányosan hat a város szabályozási-, telek- és építkezési politikájára. Ennek folytán azt tapasztaljuk, hogy a városiasulás első időszakában a szomszédos községek keresik a várossal való kapcsolatot, de ennek részéről hajlandóság nincs meg s mikor azután a városra nézve válik fontossá a kapcsolat, akkor már a községek idegenkednek tőle. E folyamatot világosan mutatja pl. a berlini bekebelezési kérdés története.

A szomszédos községek kapcsolásának időszériája Budapesten.

Mindezekből látható, hogy a városi fejlődés bizonyos fokán a szomszédos községek kapcsolásának kérdése elől kitérni nem lehet. Annak igazolására, hogy Budapest már elérte azt a fejlődési fokot, melyen túl a szomszédos községeknek kapcsolása a városra nézve mindig kívánatosabb lesz, de a kapcsolat feltételei mindig súlyosabbakká válnak, egyelőre csak arra utalunk, hogy míg a megelőző népszámlálások a székesfőváros népességének a nemzetközi statisztikai kongresszus elvi határozata alapján előre kiszámított gyarapodásánál tetemesen nagyobb mutattak, addig az 1906. évi népszámlálás eredménye 67.386 lélekkel maradt az előre kiszámított népességen alul és hogy a statisztikai hivatalunk e jelenség egyik tényezőjeként a városi lakosságnak a szomszédos községekbe való kitelepedését jelöli meg (Statisztikai Havi Füzetek 1906. május). De ezen általános okon kívül szól a kapcsolat kérdésének napirendre vétele mellett egy különös ok is, nevezetesen az, hogy úgy a főváros törvényhatósága (mely e végből külön bizottság alakítását határozta el), mint a kormány (a legutóbbi kormányjelentés szerint) a közel jövőben foglalkozni kívánnak a fővárosi törvény revíziójával; ennek pedig alapvető kérdése, hogy a fővárosban központosuló társadalmi életnek a jövőre milyen közigazgatási kerete legyen, vagyis hogy a fővároshoz szomszédos községek kapcsolóssanak-e és milyen terjedelemben.

A tanulmány tervezete.

Hogy a kapcsolat kérdését helyesen megoldhassuk, meg kell állapítanunk először a szomszédos községek városiaságának fokát és a várossal való társadalmi összefüggésük mértékét, vagyis a kapcsolat keretét, másodsor a várost környező községek közigazgatási viszonyait, azután a főváros és a községek alkotta társadalmi kapcsolat szükségleteit s végre azt, hogy e szükségletek kielégítése milyen közigazgatási szervezettel biztosítható, vagyis a kapcsolat módját. Evvel adva is van fejtegetéseink következő terve:

I. A községek társadalmi szerkezete, valamint társadalmi kapcsolatuk a főváros és a megye irányában.

II. A községek mai közigazgatási állapota és ennek pénzügyi s hatásköri keretei.

III. A főváros és a községek alkotta társadalmi kapcsolat szükségletei (a kapcsolat érvei és ellenérvei).

IV. A kapcsolat módjai, különösen a községi és a törvényhatósági bekebelezés.

V. Külföldi széttekintés. Végösszefoglalás.

A tanulmány alá vett községek.

A tanulmányozás kiterjedt az összes tőzsomszéd községekre, továbbá azon községekre, melyek a székesfővárossal sűrűbb összeköttetésben állnak, vagy a fővárosra nézve valamely különös okból (pl. Szigetmonostor a vízvezeték szempontjából) érdekléssel bírnak. Ezen, összesen harminc község a következő: Újpest, Rákospalota, Dunakeszi, Fót, Rákosszentmihály, Csömör, Cinkota, Rákoskeresztúr (az időközben önállósult Rákosligettel együtt), Rákoscaba, Pécel, Kispeszt, Erzsébetfalva, Soroksár, Dunaharaszti, Csepel, Albertfalva, Budafok, Kistétény, Nagytétény,

Budaörs, Törökbálint, Budakeszi, Nagykovácsi, Pesthidegkút, Solymár, Üröm, Pilisborosjenő, Békásmegyér, Budakalász, Szigetmonostor.

Végül meg kell jegyezni, hogy a beszerzett adatok egy része ugyan csak hozzávetőleges, a pénzügyiek pedig abnormális esztendőkre vonatkoznak, de azért a tájékozódásra alkalmasnak tekinthetők.

I.

A szomszédos
községek társadalmi szerkezet.

A községek társadalmi szerkezetét bizonyos területi és népességi viszonyokból ismerhetjük meg. E viszonyok; a területre nézve különösen annak miként való felhasználása, nevezetesen a külterjes gazdálkodás, a kertészet és a beépítés mértéke, továbbá az építkezés jellege, mely nagyjában a paraszt-, családi- és bérházak számának arányában jut kifejezésre; a népességre nézve pedig különösen a lakosság száma, sűrűsége és növekedési képessége, írni-olvasni tudása és foglalkozása, még pedig főleg a mezőgazdasági s az egyéb foglalkozások aránya. E viszonyokra vonatkozó adatok, bár általában képét adják valamely község társadalmi szerkezetének, mégis különösen alkalmasak a községi élet intenzitásának, a városiasság fokának megállapítására. Ezért is az említett viszonyokra vonatkozó adatokat állítottuk s illetőleg gyűjtöttük össze a csatolt I. és II. számú táblázatokban, melyek közül az utóbbiba azonban nemzeti jelentősége miatt az anyanyelvre és a magyar nyelv tudására vonatkozó adatokat is felvettük. A részletekre nézve magukra a táblákra utalva, a következőkben mindezen adatoknak összefoglalását kívánjuk adni s megállapítani belőlük a tanulmány alá vett községek társadalmi jellegét.

A mezőgazdasági
művelés alatt álló
és az építési terület
viszonya.

Ami elsősorban a mezőgazdasági művelés alatt álló és a beépített s illetőleg a beépítésre már kijelölt terület viszonyát illeti, Újpest, Rákosszentmihály, Kispest (Pusztaszentlőrinc-től eltekintve), Erzsébetfalva, Albertfalva és Kistétény községek területének már csaknem kizárólag, vagy legalább is túlnyomóan a beépítés a rendeltetése. De ha a többi községben a terület általában mezőgazdasági művelés alatt áll, mégis ezek közül is számosan a mezőgazdasági terület építési területté való átalakulásának folyamatát tapasztaljuk. Jelzi pedig ennek az átalakulásnak a bekövetkeztét először is az új lakótelepeknek keletkezése; a főváros közvetlen környékén a legújabb időkben összesen 29 ilyen telep keletkezett és pedig a következő községekben: Rákospalotán, Rákosszentmihályon, Czinkotán, Rákoskeresztúron, Péczelen, Soroksáron, Dunaharasztn, Nagytétényben és Békásmegyeren. Erre az átalakulásra mutatnak továbbá a mindig sűrűbbé és nagyobb méretűvé váló parcellázások: a környékbeli községekben ma 4740 hold építkezés számára parcellázott terület van, mely a balparton a teljesen beépített Újpesten, Csömörön (melynek parcellázott területe Rákosszentmihályban községileg önállósult) és Rákoscsabán (ahol a parcellázás csak helyel-közzel az építkezési szükséglet-hez képest történik) kívül az összes községek közt megoszlik, a jobbparton, eltekintve a teljesen beépített Albertfalvától és a szétszórtan épült Kistéténytől, Budafokon, Nagytétényben és Budaörsön találunk nagyobb parcellázott területet. De van még egy jelenség, amely, ha nem is mutat még rá a szóban lévő átalakulásra, mégis mintegy előre veti annak árnyékát és ez a telekáralakulás, nevezetesen a holdanként való ármegállapítás megszűnése és a négyszögölenként való ármegállapításnak a helyébe lépése; ez is bekövetkezett már több olyan községben, melyben sem település, sem parcellázás nem történt, mint pl. Rákoscsabán és Törökbálinton; igaz

azonban az is, hogy holdanként való árakkal, nagyobb mértékű település és parcellázás mellett is találkozunk nagy községi határ mellett. Sőt a mezőgazdasági terület építési területté való átalakulásának folyamatát, de még inkább az erre irányuló spekulációt, mutatja a kerti gazdálkodásnak aránylag kis terjedelme is; a földbirtokosok ugyanis, közel gondolván a nyereséges parcellázást, nem igen hajlandók a föld intenzívebb művelésére s ezért ami kertészet van azt is nagyrészt bolgár haszonbérlok üzik.

Az építkezés módja.

Míg a most tárgyalt viszony a városiasság felé való fejlődést mutatja, addig a lakóházak paraszti, családi vagy bérház jellegének arányából a községek városiasságának tényleges fokát lehet megállapítani. Ebből a szempontból nézve a környékbeli községeket, mindenekelőtt megállapítható, hogy Újpest*) Rákosszentmihály, Kispest, Erzsébetfalva és Albertfalva községekben parasztház egyáltalában nincs, sőt a csaknem kizárólag családi házakból álló Rákosszentmihály kivételével, valamennyiben már a városi bérház típus uralkodik. Rákospalotán, Czinkotán (Mátyásföld), Rákoskeresztúron (Rákosliget), Rákoscsabán, Péczelen, Csepelen, Budafokon, Kistétényben és Nagytétényben pedig az összes házak felénél kevesebbet tesz ki a parasztházak száma, de meg kell jegyeznünk, hogy a péczeli, csepeli és nagytétényi bérházak nagyrésze építészetileg paraszti jellegű. Vagyis általában mondhatjuk, hogy a környékbeli községekben, egyelőre a felsoroltak által határolt körben a bérház típus nemcsak a családi házakkal szemben nyomul előre, hanem közvetlenül a parasztházak közé is behatol.

A népesség száma és szaporodása.

Áttérve a népességi adatokra, először is megállapíthatjuk azt, hogy a fővárosnak négy oly tőszomszédos községe van, — Újpest, Rákospalota, Kispest és Erzsébetfalva — melynek lakossága a 20.000-et meghaladja, sőt egy, Újpest, az 50.000-et is eléri, ami azt jelenti, hogy ezen községek lélekszáma a kisebb törvényhatósági városokénál nagyobb; ezenkívül tizenhárom környékbeli községben ú. m. Dunakeszin, Fóton, Rákosszentmihályon, Czinkotán, Rákoskeresztúron, Rákoscsabán, Péczelen, Soroksáron, Csepelen, Budafokon, Budaörsön, Törökbálinton és Budakeszin a lakosság száma több mint 3000, vagyis meghaladja akárhány rendezett tanácsú városét. Még élénkebb képét adja a népesség tömörülésének a főváros határa körül a környékbeli községek lakosságában az utolsó két évtizedben beállott százalékos szaporodás, különösen, ha azt szembeállítjuk a fővároséval; persze nem szabad azért figyelmen kívül hagynunk, hogy kisebb abszolút számoknál a kisebb szaporodás is aránylag nagy százalékos növekedést mutat: így látjuk hogy 1890-től 1907-ig a lakosság Újpesten 112·5, Czinkotán 113·2, Dunakeszin 143·4, Rákoskeresztúron 157·6, Rákoscsabán 177·0, Rákospalotán 219·2, sőt Kispesten 347·4%-kal növekedett és általában a különleges megítélés alá eső Csömör, Erzsébetfalva és Soroksár, valamint a teljesen paraszti jellegű és rossz közlekedésű Fót és a távol fekvő Dunaharaszti kivételével a balparton az összes kör-

*) Újpesten 5—600 örökhaszonbéres telek van, melyeket a gróf Károlyi család 1840-ben és 1867-ben végzett parcellázások alkalmával teremtett; az első parcellázás alkalmával 26 frt évi örök haszonbér ellenében engedték át a telkeket, a második parcellázás alkalmával szintén évi 26 frtért, mely összeg azonban 25 évenként 25%-kal emelkedik, összesen négyszer: e telkek elidegeníthetők (de az adásvételi szerződés a Károlyi családnak láttatkozás végett bemutatandó) és megterhelhetők (nagyobb pénzintézetek ugyan rájuk törlesztéses kölcsönöket nem igen adnak); a megváltás elé, melynek ára négyszögönként 10—25 frt közt mozog, a Károlyi család akadályokat nem gördít: különben az örökhaszonbéres viszony teljes megszüntetése iránt tárgyalás van tervben. Közigazgatási szempontból egyébként a telkek örökhaszonbéres voltának jelentősége nincs.

nyékbeli községekben a lakosság százalékos szaporodása nagyobb a fővárosénál, amely a jelzett időre csak 58⁰/₀: Csömör és Soroksár lakossága csökkenésének magyarázata Rákosszentmihály, illetőleg Erzsébetfalva kiválása, míg az utóbbi szaporodása ugyanazon okból csak az utolsó hét évre állapítható meg; a jobbparti községek lakosságának Békásmegyer (64¹⁰/₀) kivételével kisebb a százalékos szaporodása, mint a fővárosé. Természetesen a lakosság ezen növekedésének, mely egyes községeknél rendkívüli fejlődési képességekre mutat, megfelel a terület változatlansága folytán a népsűrűség fokozódása.

A népesség foglalkozása.

Bár az írni-olvasni tudók arányszáma is a városias életben kedvezőbb, a községek városiassága fokának a lakosságból való levezetésére mégis a lakosság foglalkozása a legalkalmasabb: minél kevesebb ugyanis a mezőgazdasági foglalkozást űző népesség, illetőleg minél több az egyéb foglalkozásúak száma, annál városiasabb jellegű valamely község. Ha az utolsó népszámlálás (1900) óta történt fejlődést nézzük, Újpest, Czinkota, Rákoskeresztúr, Péczel, Kispest, Erzsébetfalva, Albertfalva, Budafok, Kistétény, Békásmegyer, Budakalász és Szigetmonostor (itt a lakosság száma szállott le) községekben a mezőgazdasági népesség száma általában csökkent, míg a többiekben alig éri el, vagy legalább is nem haladja meg a természetes szaporodást. Ha pedig a mezőgazdasági és az egyéb foglalkozásúak mai arányát tekintjük, úgy Újpesten, Rákosszentmihályon, Erzsébetfalván, Albertfalván és Kistétényben, sőt kevés hián Kispesten is, egyáltalában nem találunk mezőgazdaságot űzőket, Rákospalotán, Rákoskeresztúron, Péczelen, Kispesten és Budafokon pedig a lakosság háromnegyedénél, Czinkotán, Rákoscsabán, Csepelen, Nagytétényben és Budakalászon felénél több a más foglalkozású. Gyárak nagyobb számban és terjedelmekkel Újpesten, Rákospalotán, Kispesten, Erzsébetfalván és Budafokon vannak és pedig együttvéve 124 gyár 11.581 munkással.

A népesség nyelve.

Végül megemlítiük még, hogy a városiasság fokával nagyjában arányban áll a magyar anyanyelvű és a magyar nyelven beszélő lakosság száma. A lakosság felénél kevesebb a magyar anyanyelvű Soroksáron, Dunaharasztn, kevés hián Csepelen és a jobbparton Albertfalva és Szigetmonostor kivételével az összes környékbeli községekben, sőt az utóbbiakban a magyar anyanyelvűek száma igen csekély. De a most említett községek nagyobb részében a magyarul beszélők száma sem haladja meg a lakosság felét. A magyar nyelv mindenütt a némettel szemben van kisebbségben. Csömör, Czinkota és Rákoskeresztúr községekben a lakosság tekintélyes része tót anyanyelvű.

A szomszédos községek társadalmi kapcsolata a főváros és a megye irányában.

Megismerkedve így a környékbeli községek belső társadalmi állapotával, nézzük már most a fővároshoz való viszonyukat, amely egyúttal nemlegesen a megyéhez való viszonyukat is adja; megjegyzendő, hogy az utóbbi viszonyt igenlegesen kimutatni alig lehetséges, mert a megye gócpontja a fővárosban lévén, a megyei élet a fővárosi életben eltűnik, járási szolidaritás pedig tudvalevőleg az országban sehol se tudott képződni.

A községek és a főváros társadalmi kapcsolatának megállapítását háromféle alapon kíséreltük meg és pedig a személyforgalom, az áruforgalom és a kölcsönös állandó vándorlás adatai alapján, melyeket részletesen a *III. számú táblázatban* közlünk.

A személyforgalom.

A személyforgalom körében figyelembe vettük a vasúti, hajó s esetleg társaskocsi közlekedés lehetőségeit, feltételeit, nevezetesen a menetidőt (távolságot) a járatok számát s a díjszabást, végül az említett közlekedési eszközök tényleges igénybevételét (forgalmi statisztika).

Közvetlen közlekedési eszköze a fővárosba csak Nagykovácsi, Pilisborosjenő és Szigetmonostor községeknek nincs; Kistéténynek sincs ugyan, de nagyon közel van a közlekedési eszközökben bővelkedő Budafokhoz. Csak társaskocsival vagy társaskocsi közvetítésével juthatni a fővárosba Fót, Csepel, Budakeszi és Pesthidegkut községekből. Egyféle és pedig nagy vasúti vagy h. é. vasúti, illetőleg vízi közlekedési eszköze van Dunakeszinek, Rákosszentmihálynak, Csömörnek, Czinkotának, Rákoscsabának, Pécelnek, Törökbálintnak, Solymárnak, Ürömnek, Békásmegyernak és Budakalásznak. Ellenben Dunaharasztnak, Albertfalvának és Budaörsnek kétféle, Rákospalotának, Rákoskeresztúrnak, Kispesztnek, Erzsébetfalvának, Soroksárnak és Nagytéténynek háromféle, sőt Újpestnek és Budafoknak négyféle közlekedési eszköze van.

Természetesen a közlekedési eszközök számával, de még inkább nagy vasúti, helyi érdekű, illetőleg közúti vasúti vagy hajó jellegével arányban áll az igénybevehető járatok száma. Így mindig menetet-jövetet külön-külön számítva Újpestnek naponként nem kevesebb mint 799 járata van nyáron és 746 télen, Erzsébetfalvának télen-nyáron 445, Rákospalotának nyáron 387, télen 358, Kispesztnek télen-nyáron 326, Budafoknak nyáron 134, télen 122; száznál több járata van még Rákosszentmihálynak, Czinkotának, Soroksárnak és Albertfalvának és ötvennél több még Rákoskeresztúrnak; a legkevesebb járat-szám nyáron 12, télen 8.

A menetidő általában 12 és 45 perc közt mozog; 15 percen belül elérhetők Újpest, Rákospalota, Kispeszt, Erzsébetfalva, Albertfalva és Kelenföld állomásról Budafok s Budaörs is; 30 percen belül Dunakeszi, Rákosszentmihály, Czinkota (Mátyásföld), Rákoskeresztúr, Soroksár, Budafok és Kelenföldről Nagytétény is. Kistétény a budafoki h. é. vasút végállomásáról 25 perc alatt érhető el gyalog.

A menetdíjak, a teljesen figyelmen kívül hagyható Szigetmonostortól eltekintve az összes községekre nézve az 1 koronán alul vannak. A részletekre nézve egyébként a mellékelt táblázatra utalva csak azt emeljük ki, hogy Solymár és Budakalász kivételével, a közvetlen vasúti összeköttetéssel bíró összes községekbe 40 fillért meg nem haladó összeggel el lehet jutni. Még olcsobbá teszik azonban a közlekedést a térti-füzet- és havi- vagy évi bérletjegyek, melyek egyik vagy másik faja csaknem minden viszonylatban igénybe vehető, ezenkívül a munkások és tanulók külön kedvezményt kapnak.

Míg a most ismertett adatokból a szomszédos községekkel való személyforgalom alakulási képességére lehet következtetést vonni, addig a forgalmi statisztika a már meglevő tényleges forgalomba enged betekintést. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a tényleges utasok száma a kimutatásoknál jóval nagyobb, mert az utóbbiakban a bérletjegyes utasok nem foglaltatnak benn és az adatok is már két év előttié. Ha tehát ezeket szem előtt tartva, azt látjuk, hogy a fővárosnak Újpesttel és Rákospalotával való személyforgalma évenként 4,957.227 utast tesz ki, a Kispeszttel való 1,777.182-öt, az Erzsébetfalvával való 1,231.466-ot, a Budafokkal való 797.153-at, a Rákosszentmihállyal és Soroksárral való forgalom pedig a 200.000 utast és a Dunakeszivel, Czinkotával, Rákoskeresztúrral, Pécellel, Dunaharaszttal, Törökbálinttal és Békásmegyerral való forgalom a 100.000 utast meghaladja, akkor már képet alkothatunk magunknak a főváros és a környékbeli községek társadalmi kapcsolatának bensőségéről.

Az árúforgalom.

Nemkevesebbé vet világot a város és környezete társadalmi kapcsolatára a köztük való árúforgalom. Sajnos azonban, e tekintetben a részletes felvétel lehetőségének hiányában, teljesen megbízható adatok nem állnak rendelkezésünkre: ennél fogva alig

állapíthatunk meg egyebet, mint azt a mértéket, melyben a községek a főváros mezőgazdasági szükségleteinek, az utóbbi pedig azok ipari- és kereskedelmi szükségleteinek kielégítésében részt vesz: amennyiben részleteket megtudnunk sikerült, azokat a táblázatban kitüntettük. Ami a fővárosnak mezőgazdasági termékekkel való ellátását illeti, ebben Újpest, Rákosszentmihály, Erzsébetfalva, Albertfalva és Kistétény egyáltalán nem, Kispest pedig, s ennek is csak pusztaszentlőrinci része, kismértékben vesz részt: mert e községekben a mezőgazdasági művelés alatt álló terület csekély, a fogyasztók száma ellenben nagy, ami mindennél jobban rámutat ezen községek városias jellegére. Már nem a városiasságnak, de a fővárossal való gazdasági szolidaritásnak magasabb fokát mutatják azon községek, melyek mezőgazdasági termékeik túlnyomó részét a fővárosba szállítják; ezek első sorban Rákoskeresztúr, továbbá Rákospalota, Dunakeszi, Fót, Csömör, Czinkota, Soroksár, Nagytétény, Budaörs, Törökbálint és Nagykovácsi. A többi község kevésbé vesz részt a főváros mezőgazdasági szükségleteinek kielégítésében, aminek egy részüknél szintén az az oka, hogy helyben, vagy a közelben van piacuk, így Rákoscsabának (Rákosligetén), Budafoknak, Budakeszinek és Békásmegyernak (Árpádtelenen), másik részüknél a nagyobb távolság és a kedvezőtlenebb szállítási feltételek. Kisebb jelentőséget tulajdonítunk a kapcsolás szempontjából a főváros szerepének a községek ipari és kereskedelmi szükségleteinek ellátásában, mert ha ennek nagyobb mértéke a társadalmi szolidaritás magasabb fokát is jelzi, a közigazgatásra különösebb befolyása nincs. Csak azt kívánjuk megemlíteni, hogy, ami különben természetes, az összes községek ipari és kereskedelmi szükségleteiket többé-kevésbé a fővárosból szerzik meg.

A kölcsönös állandó vándorlás.

Külön vizsgálat tárgyává tettük a községek és a főváros közt folyó kölcsönös állandó vándorlást, mely egyfelől a szomszédos községekben lakóknak a fővárosba hivatásuk gyakorlására való rendszeres bejárásában, másfelől a fővárosi lakosságnak a szomszédos községekben való nyaralásában nyilvánul. Adataink persze csak hozzávetőleges becslésen alapulnak. A rendes foglalkozásukat a fővárosban űző környékbeli községi lakosok száma, családtagok nélkül, a 17.000-et meghaladja, amely szám, ha a családtagokat hozzávesszük, legalább 60.000-re emelkedik; ennyi ember él tehát állandóan a fővárostól, élvezve ennek minden előnyét és mentesítve összes terheitől. E népesség túlnyomó része Újpest, Rákospalota, Rákosszentmihály, Czinkota (Mátyásföld), Rákoskeresztúr, Pécel, Kispest, Erzsébetfalva és Budaörs községekre esik; ezenkívül mintegy 300 rákospalotai ember Újpesten talál állandó foglalkozást. A szomszédos községekben nyaraló népesség száma pedig közel 18.000 lelket tesz, kik nagyrészt Rákospalota, Rákosszentmihály, Czinkota (Mátyásföld), Pécel, Törökbálint és Budakeszi községek közt oszlanak meg, míg elég tekintélyes szám nyaral Dunakeszin, Csömörön, Rákoskeresztúron, Kispesten (Pusztaszentlőrinc), Budafokon, Kistétényben, Nagytétényben, Budaörsön, Pesthidegkúton és Solymáron is, vagyis a könnyebben megközelíthető erdős vidékeken. Meg kell itt még jegyeznünk, hogy mintegy 200 fővárosi embernek állandó foglalkozása van Budafokon.

Egyéb viszonylatok.

Természetesen van még számos egyéb viszonylat, mely a fővárosnak a szomszédos községekkel való kapcsolatára utal, sőt többé-kevésbé a főváros igazgatására is kihat. Így pl. a budapesti idegenek halálozásából, mely az összes budapesti halálozásnak több mint 11⁰/₀-át teszi, 7⁰/₀ Újpestről, 4⁴/₀ Erzsébetfalváról, 3⁵/₀ Kispestről, 1⁶/₀ Rákospalotáról való s elég számosan kerülnek ki Budafok,

Városi jellegű szomszédos községek.

Rákosszentmihály, Péczel és Rákoskeresztúr községekből is; a meghalt idegenek legnagyobb része a kórházakban halt meg. (Főv. közlemények a közigazgatás és statisztika köréből. I. évf. 2. füz.)

Az előadottakból most már megállapíthatjuk, hogy a gazdaságilag s általában társadalmilag a fővároshoz kapcsolódó községek köre széles, sőt hogy közülük Újpest, Rákospalota, Rákosszentmihály, Cinkota egy része, Kispest, Erzsébetfalva, Albertfalva, Budafok és Kistétény városias jellegű fejlődést mutatnak. E községek a fővárossal többé-kevésbé össze is épültek.

II.

A szomszédos községek közigazgatási állapota és ennek pénzügyi s hatásköri keretei.

A városiasulás arányában természetesen növekednek a községek közszükségletei és kifejlődnek a kielégítésükre szolgáló berendezések és intézmények; a közigazgatás alkalmazkodásának a társadalmi fejlődéshez határt szabnak azonban a községek anyagi eszközei és közhatalmi jogosítványai. Midőn tehát a következőkben a főváros szomszédos községeinek közigazgatási állapotát vázoljuk, egyúttal megjelölni fogjuk annak pénzügyi s hatásköri kereteit.

Szabályozás.

Szabályozási terve egy községnek sincs. Erzsébetfalva azonban készítettett legutóbb szabályozási tervet, melynek tárgyalásába a közös érdekek biztosítása végett a fővárost is bevonta. Ezenkívül az 1870: X. t.-c. 15. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a főv. közmunkák tanácsa foglalkozik Kispest, Erzsébetfalva, Albertfalva és Budafok szabályozási tervével. A lejtérézés részben elkészült, részben folyamatban van Újpesten, Kispesten és Erzsébetfalván.

Építkezés.

Építési szabályzatokat a legtöbb községben találunk. Így külön a községre szóló és pedig részben községi, részben törvényhatósági építési szabályrendeletük van Újpest, Rákospalota, Dunakeszi Rákosszentmihály, Csömör, Rákoskeresztúr, Kispest, Erzsébetfalva, Budafok és Budakeszi községeknek; a pomázi járási építési szabályzat érvényes Nagykovácsin, Pesthidegkúton, Solymáron, Ürömön, Pilisborosjenőn, Békásmegyeren, Budakalászon és Szigetmonostoron; a belügyminiszteri jóváhagyás alatt álló biai járási szabályzat ki fog terjedni Albertfalva, Kistétény, Nagytétény, Budaörs és Törökbálint községekre; ezenkívül Cinkota mátyásföldi részén egyleti építési szabály van; az építési ügy egyáltalán nincs szabályozva Fóton, Rákoscabán, Péczelen, Soroksáron, Dunaharasztn és Csepelen. A szabályzatok többnyire biztosítják az útterületek ingyenes átengedését és az építkezési mód megállapításán kívül gondoskodnak általában a kutakról és az eső- és szennyvíz levezetéséről és a pöcegödrökről. Kérdésünk szempontjából, mint az alább ki fog tűnni, legjelentősebbek a parcella-minimumra és az építkezés intenzitására vonatkozó rendelkezések.

A parcella-minimumok főleg 150—250 öl közt mozognak, szemben a főváros külső területének 300—1000 öles minimumával; az építkezés intenzitása, nevezetesen az emeletek száma korlátozva nincs s a nyaralószerű építkezés csak Rákosszentmihályon, Mátyásföldön (Cinkota), Pustaszentlőrincen (Kispest) és Rákoskeresztúr egy részén kötelező.

Utak és utcák.

A községeknek a fővárossal s egymással való útösszeköttetései, amint azt a *mellékelt térrajz* mutatja, kedvezőek. A VIII. számú táblázatban közöljük az államépítészeti hivataltól nyert kimutatást, mely szerint a tanulmányozott területen a községi utakon kívül 4 állami, 14 törvényhatósági, 22 községi közlekedési (vicinális) és 2 vasúti hozzájáró út van; a kimutatás az utak hosszán kívül a fentartási kötelezettségre vonatkozó adatokat is tartalmazza.

A belső utak és az utcák egy része, beleértve az állami és törvényhatósági utak községi átkelési szakaszait, a fejlettebb községekben burkolva van. Újpest 629.000 K befektetéssel 17 útját és utcáját látta el kő, illetve aszfalt burkolattal (2 gránittal, 1 bazalt kockával, 3 aszfalttal, 1 keramittal és 10 trahitkockával burkolt), Rákospalotának 10 (8 aszfalt-makadámos és 2 trahitkockaköves), Kispestnek 2 (1 keramitos és 1 részben keramitos, részben trahitkockaköves), Soroksárnak és Csepelnek 1 (keramitos), Budafoknak 14 (13 trahit termésköves és 1 trahit kockaköves) kő és aszfalttal burkolt útja van; ezenkívül találkozunk több makadám úttal is. A járdák, melyek költségei többnyire kizárólag vagy részben a háztulajdonosokat terhelik, nagyobbára kavicsoltak; kő vagy aszfalt járda van Újpesten 49 (1,233.156 K befektetés), Erzsébetfalván 2 utcában és Budafokon.

Csatornázás.

Csatornázás rendszeresen csak Újpesten történik, hol eddig 30 km. csatorna épült 600.000 K költséggel, melynek kétharmadrészét szabályrendelet értelmében a háztulajdonosok viselték; fedett szennyvízlevezető csatornák vannak még Rákospalotán, Erzsébetfalván és Budakeszin.

Szemét eltakarítása.

A szemét eltakarítását a község csak Újpesten és Rákospalotán végezteti, az előbbi helyen a háztulajdonosok 4%-os külön pótdóijából, az utóbbi községben a rendes költségvetés keretén belül.

Árvízvédelem.

Az árvíz veszedelme ellen Csepel felső részének kivételével az összes dunamenti községek védve vannak.

Vízellátás.

A vízzel való ellátás általában kedvező, amennyiben, a víz Albertfalva és Budakeszi kivételével, bővében van és Újpest, Soroksár s Albertfalva kivételével természetileg jó is; a jobbparti oldal felső részén azonban a víz erősen mésztartalmú. — Budafoknak 350.000 K értékű községi vízvezetéke van, mellyel szerződéses megállapodás alapján Kistétényt is ellátja. A vízdíjak vízmérő vagy általányozás útján állapítatnak meg, az utóbbi csak a közönséges lakásoknál és háztartásoknál engedélyezhető. Általányozás esetén a vízdíjak lakószoba és konyha után egyenként 6 K, fürdőszoba és árnyékszék után 14—14 K, kis üzlet után 12 K, nagy üzlet után 24 K, tehén vagy ló után 3 K, minden □-méter kert után 6 f, vízmérő óra szerint minden fogyasztott köbméter után 40 fillér. A vízvezeték műszaki vezetését szerződéses megállapodás alapján a villamosági részvénytársaság végzi. — Kisebbszerű vízvezetékek vannak Rákosligen és Mátyásföldön is.

Közüvilágítás.

A közüvilágítás nagyrészt több-kevesebb kőolaj lámpával történik. Újpestet a fővárosával lényegileg azonos feltételű és lejáratú (1910) szerződés alapján az Általános osztrák-magyar légszeszirtársulat látja el légszeszvilágítással. — Kispest, Erzsébetfalva, Soroksár és Budafok községeknél pedig villamos köz- és magánvilágításra, valamint erőátviteli áram szolgáltatására vannak 1898—99-ben kötött szerződéseik; az első három község szerződése 60 évig tart és pedig 40 évre a vállalkozókra nézve kizárólagos joggal; Budafoké 50 évre, kizárólagossággal az egész szerződési időtartamra. A szerződések nagyjában egyenlő feltételűek. A kizárólagosságot az összes szerződések úgy értik, hogy a községek a közterületeket a szerződéses vállalkozóval tartoznak világíttatni más — nem villamos — rendszer engedélyezése esetén is; e körülmény tehát a bekebelezés esetén is a főváros esetleges saját légszeshálózatának kiterjesztését akadályozza. Erzsébetfalva közüvilágítása 200 drb (100 drb egész és 100 drb féléjjeli) 16 gy. f. erejű izzólámpában és 4 drb 10 Ampéres (kb. 600 gy. f.) ívlámpában, Soroksáré 50 drb (25 drb egész és 25 drb féléjjeli) 16 gy. f. erejű izzólámpában és 3 drb

8 Ampéres (kb. 500 gy. f.) ívlámpában, Budafokon 150 drb (5 egész és 145 féléjjeli) 16 gy. f. erejű izzólámpában van megállapítva; Kispesten a szerződés a lámpák számát nem határozza meg. A közvilágítás céljára szolgáltatott áram költsége hektowattóránként Erzsébetfalván 2·5, Soroksáron 2·09, Kispesten 3·65 és Budafokon 3·5 fillér, míg a fővárosban 3·6 fillér. A magánfogyasztás díjai magasabbak, mint a fővárosban. A háramlás tekintetében a helyzet a következő: Erzsébetfalván és Soroksáron az ingyen háramlás a 60. év végével következik be, de a beváltás megfelelő kártalanítás mellett már a 15. év leteltével megtörténhet; a 35. üzemév végéig azonban a beváltás alig fog bekövetkezni, mert ez időpontig nemcsak a telep becsértéke, hanem ezenfelül a becsértéknek 40%-a mint többlet is megtérítendő s csak a 35. év után történik a beváltás a becsértéken fokozatos százalékos engedménnyel. Kispesten is a telep ingyenes háramlása a 60. év végével következik be; korábbi beváltás lehetőségét a szerződés nem említi. Budafokon az 50. év végével csak a vezetékkerendezés háramlik át ingyen a községre, míg a telep 30%-al a becsáron alul váltható meg; ha a község a szerződést a 48. évben nem mondja fel, az 20 évre meghosszabbítottnak tekintetik s ez esetben a 70. év végén a telep teljesen a község tulajdonába megy át; a telep azonban már az első 10 év után beváltható és pedig a vezetékek 10 év után becsárban, azon túl fokozatos százalékos engedménnyel, a géptelep becsárban és a 30. évig bizonyos százalékos többlettel, ezen időn túl százalékos engedménnyel. De ha a telepek beváltása az első időben a becsáron felül történhet is csak, az mégis előnyösebben alakul, mint a főváros területén lévő telepek beváltása.

Tűzoltóság.

A tűzoltásról a nagyobb községek eléggé gondoskodtak, amennyiben általában megfelelő felszerelésük van; a szolgálatot a községek által szubvenzionált önkéntes tűzoltótestületek látják el. Újpesten községi tűzoltóság is van teljes modern felszereléssel.

Rendőri szolgálat.

A rendőri szolgálatot Újpesten és Rákospalotán a fővárosi államrendőrség látja el; a községnek a rendőrségi hozzájárulása évenként Újpesten 4258 K, Rákospalotán 200 K. Szervezett községi rendőrség van Kispesten, Erzsébetfalván, Soroksáron és Budafokon.

Közegészségügyi intézmények.

A közegészségügyi intézmények kevéssé vannak kifejlődve. A nagyobb községekben van ugyan orvos és gyógyszerár, de a járványkórházak primitív/keretein kívül csak Újpesten van kórház, még pedig a gróf Károlyi család által fenntartott nyilvános jellegű kórház (100 ágygal) és egy alapítványi, egyesületi és községi egyesült erővel fenntartott gyermekkórház (30 ágygal). Fürdő csak Újpesten, Rákospalotán és Erzsébetfalván van.

Szegényügy.

A szegényteher Újpest kivételével (itt 25.000 K) nem magas, sőt többnyire a szegényalap jövedelmében fedezetet talál. Újpestennek szegényháza is van 30 ember számára.

Iskolák.

Az óvodák és az elemi iskolák általában államiak és felekezeti; többnyire mind a kétfélét találjuk a községekben. Községi elemi iskolák csak Újpesten (19.450 K fenntartási költséggel), Rákospalotán és Soroksáron vannak, az utóbbi helyen még felekezeti jelleggel. A községek azonban úgy az állami, mint a felekezeti iskolák terhének viselésében tetelesen részt vesznek és pedig községenként és iskolánként a legkülönbözőbben. A módok: épület adás, fenntartás, a tanítói nyugdíj fizetése, 3%-os óvodai és 5%-os iskolai pótdónak szedése és az állam részére való átengedése, segélyek (a felekezeti iskoláknak) és ezek mindenféle változatai. Magasabb fokú iskola, eltekintve néhány tanonciskolától, alig van. Nyilvános polgári iskola csak Újpesten áll fenn; magánpolgárit Rákospalotán, Rákosszentmihályon, Kispesten, Erzsé-

29.

betfalyán és Soroksáron; nyilvános gimnáziumot (községi algimnáziumot, melyet most vesz át s fejleszt tovább az állam) Újpesten, magángimnáziumot Rákospalotán és egy magánleánynevelő intézetet (a magyar gazdasszonyok intézetét) Czinkotán találunk.

Ami végül az egyházi intézményeket illeti, e tekintetben a községek helyzete igen kedvező. A községek egyike sem kegyúr s így e címen terhet nem viselnek. Ellenben Dunakeszi, Fót, Csömör, Rákoscsaba, Csepel, Budafok, Nagytétény, Budaörs, Budakeszi, Pesthidegkút (részben), Solymár, Üröm, Pilisborosjenő, Békásmegyér, Budakalász és Szigetmonostor községeknél magán kegyuraságuk van, kik az egyházi dologi kiadásokat többé-kevésbé viselik. Egyébként a felekezeti terhetek a hivatott fedezik és a községek legfeljebb jelentéktelen összegű segélyekkel támogatják az egyházakat.

Ha már most a fővárost környező községek közberendezéseinek e vázlatára egy pillantást vetünk, különösen egy dolognak kell szemünkbe tűnnie, s ennek megállapítására kérdésünk szempontjából súly kell helyeznünk, hogy t. i. a nagy népességű (a 20.000 lélekszámot meghaladó) községek, u. m. Újpest, de főleg Rákospalota, Kispeszt és Erzsébetfalva olyan intézményeket nélkülöznek, melyet jóval kisebb népességű községekben meg szoktunk találni; értjük különösen a közegészségi berendezéseket és az iskolák közül a magasabb fokú népiskolát s a középiskolát. Ennek a jelenségnek pedig az a magyarázata, hogy a szomszédos községek közelségüknél és a kedvező közlekedési viszonyoknál fogva igénybe veszik a fővárosi kórházakat és iskolákat, amiről kórházi betegeink statisztikája és a reggeli tanuló-vonatok látogatottsága élenként tanúskodik; csak a fővároshoz való tapadásuk mentesíti e községeket az említett intézmények terhetől és hárítja át azt már ma is a fővárosra.

Mindezen berendezések és a hozzáveendő általános igazgatási költségek Újpesten 655.000 K-t, Kispesten és Erzsébetfalván a 200.000 K-t valamivel meghaladó, Rákospalotán 175.000 és Budafokon 165.000 K szükségletet tesznek ki; a többi község szükséglete általában az 50.000 K-n alul marad. A fedezetül rendelkezésre álló források: az ingatlan és ingó vagyon, melyhez a jelentéktelen üzemszerű intézményeket is sorozhatjuk, az illetékek, díjak és járulékok, a fogyasztási és egyenes adók, végre mint rendkívül forrás a kölcsön. A IV. sz. táblázatban összefoglalva, a IV., 1—30. sz. táblázatokban pedig egyenként közöltük a tanulmányozott községek költségvetési és számadási adatait; az V. sz. táblázatban pedig a költségvetések végeredményeit oly redukálással állítottuk össze, hogy kihagytuk a pénztári maradványt, a hátralékokat, a rendkívülieket és az átfutókat, amivel a normális szükségletet és fedezetet kívántuk feltüntetni, ismételve meg kell azonban jegyeznünk, hogy miután az adatok csak egy és még hozzá a politikai viszonyok folytán bizonyos tekintetben rendkívüli esztendőkre vonatkoznak, azok csak nagyjában tájékoztatóknak fogadhatók el. A VI. sz. táblázatban pedig a községek vagyonának kimutatását közöljük, külön is feltüntetvén a kölcsönökre vonatkozó adatokat. A községi igazgatás pénzügyi kereteinek részleteire nézve tehát a felsorolt táblázatokra utalunk.

Az ingatlanokból eredő bevételek csekélyek; a városiasabb jellegű községeknek, mint Újpestnek, Kispestnek, Erzsébetfalvának földje alig van és Rákospalota, Dunakeszi, Soroksár, valamint a jobbparti községek nagyobb területű földjeinek is, — bevétele a vadászatot, amennyiben ez a község, — a 337 holddal bíró Soroksár kivételével, a külterjes művelés mellett kevés szerep jut a kiadások fedezésére.

♀ mygd. ketase platt

Sagittar! noch a Königlich auf
unsern, diegedeslen bedacht
fürwahr! neben!

Pénzügyek.

ben. Újpest, Kispeszt, Erzsébetfalva és Soroksár új községházaiban tetemes érték fekszik ugyan, de nagyobb bevételek a községi épületekből sem állnak rendelkezésre. Nagyobb tőke felett (650.000 K) csak Rákospalota rendelkezik. Alapjuk többnyire kétféle van a községeknek, ú. m. közmunka és szegényalap, de ezek közül is az előbbi inkább csak a közmunkának különleges elszámolása. Az alapítványok jelentéktelenek. Üzemszerű intézmények a pénzügyileg teljesen jelentéktelen faiskolákon kívül csak a vágóhidak, melyek a nagyobb községekben 3—5000 K bevételt eredményeznek.

A többnyire csak intési és végrehajtási díjak címén szereplő illetékek számba nem jönnek; nagyobb bevétel van egyes községekben a helypénzekből, így Újpesten 60.000 K, Erzsébetfalván 15.000 K, Kispesztben 5500 K; némi bevételt szolgáltatott eddig a jövőben állami kezelésbe kerülő mértékhiteljesítés is. A járda és csatornázási költségek fedezésére szolgálnak egészben vagy részben a megfelelő járulékok. Végre meg kell említenünk, hogy legújabbán Budafok kövezési költségeinek fedezetére vámszedési jogot nyert az ottani hajó- és vasútállomásokon, valamint a szabad kikötőben fel- vagy leadott áruk után; a vám métermázsánként 3 fillér.

A községeknek az állami egyenes adók után kivetett pótdadón kívül legfőbb bevételi forrása, már ott, hol intenzíven kihasználják, az állami fogyasztási adók bérlete: Rákospalotának, Kispesztnek és Erzsébetfalvának 30—40.000 K, sőt Újpesten 150.000 K haszna is van belőle, de bizonyos, hogy ez a haszon az egyedüli lehetőség volt arra, hogy a községek lakosságuk rohamos növekedésével keletkezett közigazgatási feladataiknak csak valamiképp is megfelelhessenek. A falusiasabb jellegű, vagyis a kevesebb szükségletű községek a fogyasztási adóbérletnél többnyire csak a bérleti összeg megszerzésére szorítkoznak, a szükséghez képest majd csak a korcsmárosoknak és mészárosoknak, majd a magánosoknak megadóztatásával; az adót részben átalányozva, részben tételenként vetik ki. Községi fogyasztási adópótlékot csak Újpest szed (58.000 K bevétel).

Az eddig említett forrásokból származó bevételekkel nem fedezett szükségleteket a községek az állami egyenes adók után kivetendő megfelelő százaléku (10—106%-ig terjedő, de főleg 30—60% közt mozgó) pótdadóval fedezik. Az 1886: XXII. t.-c. 130. §-a értelmében a község minden tagját egyenlően érdeklő költségeket az összes fő állami adók arányában, a földbirtokot külön érdeklőket csak az érdekeltek földadója arányában, végre az előbbi két osztályba nem sorozható, az ú. n. belrendőrségi költségeket, a föld-, bánya- és a földhaszonbérlet után fizetett kereseti adó kivételével a többi fő állami adók arányában vetik ki. A község minden tagját terhelő pótdadó alapjául a puszták után fizetett állami adóknak csak fele vehető, ez utóbbi rendelkezés hatálya alatt áll Kispeszt község Pusztaszentlőrinc nevű része.

A községnek csak bizonyos lakosait érdeklő kiadásokat (mezőőrök, apaállatok tartása), nem községi, de a község által beszedendő költségeket (kéményseprő fizetése, párbér), járulékokat (járda, szemétkihordási költség) az érdekeltekre külön vetik ki és mint külön kivetéseket kezelik. Az iskolai kiadásokra szedhetők és helyenként szedetnek is az 5%-os népiskolai, a 2%-os tanonciskolai és a 3%-os óvodai adó.

Az összes községekben fizetik ezenkívül a következő törvényhatósági pótdadókat: 2%-os közigazgatási pótdadót, 10%-os utadót és a katonai beszállásolási pótdadót 1½%-ban a házadó, 1%-ban a többi adó után. A VII. sz. táblázatban részletesen

kimutatjuk a községi és megyei pótdadó kivetésének alapul szolgáló állami egyenes adókat, továbbá a községi és a megyei pótdadókat.

Nagyobb, többnyire 50 évre szóló amortizációs beruházási kölcsöneik vannak és pedig valamennyi a legújabb időből, Újpestnek 2 millió korona, Dunakeszinek 100.000 K, Kispesztnek 100.000 K, Erzsébetfalvának 400.000 K, Budafoknak 850.000 K.

Hatáskör

A pénzügyi keretnél sokkal szűkebb az, melybe a községi törvény a községeket hatáskörükre nézve szorítja és amely a városias fejlődésnek indult községektől az elsőrendű életfeltételeket is megvonja. Az 1886:XXII. t.-c. szerint a község hatáskörébe tartozik a vagyona felett való rendelkezés, a községi utakról és a községi iskolákról, valamint más rokonintézetekről való gondoskodás, továbbá a mezei, a tűz- és közrendőrség, valamint a szegényügy kezelése. (21. §.) Ez a hatáskör a falusi jellegű községeknek felel meg; a tömörebb együttlakás elemi szükségleteivel már nem számol. A községeknek nincs sem egészségrendőri, sem építésügyi, sem vásárrendészeti, sem ipari hatáskörük; szabályrendeleteket alkothatnak ugyan, de a rendelkezéseknek érvényesítésére kihágásokat nem állapíthatnak meg s kihágási bíráskodást sem gyakorolhatnak. Elsőrendű szükségleteik kielégítésére, de közbiztonságuk védelmére is a szomszédos községek lakosainak a távolfekvő járási hatóságához (főszolgabíróhoz), Vácra, Gödöllőre, Monorra, Ráckevére, Biára és Pomázra kell elmenniük kedvezőtlen közlekedési körülmények közt, idő és pénzvesztéssel egykor, midőn mindenünnen rövid idő alatt, olcsón és gyakran bejőhetnek a fővárosba, hova szomszédos községeink legtöbb lakosát hivatása vagy valamely szükséglete amúgy is gyakran behozza. Ezenkívül még többnyire más-más községben van az adóhivatal és a járásbíróház. E viszás helyzetet élesen feltüntetendő, a közlekedési viszonyokat mutató III. sz. táblázatba beállítottuk azt is, hogy az egyes szomszédos községeknek hol van a járási székhelye, hol az adóhivatala és hol a járásbíróháza. Ily körülmények közt a városiasabb jellegű községeknek nincs más kibuvójuk, mint a rendezett tanácsú várossá való átalakulás, mint ezt Újpest legújabbban el is érte, vagy a fővároshoz való csatlakozás.

III.

A főváros és a szomszédos községek alkotta társadalmi kapcsolat szükségletei. A kapcsolat érvei.

A szabályozási szempont.

Megismerkedve így a főváros környékének társadalmi és közigazgatási viszonyaival, vizsgáljuk meg, hogy mely szükségletek teszik kívánatossá a fővárosnak a szomszédos községekkel való összekapcsolását, Nagy-Budapest megalkotását úgy a főváros, mint a községek, melyek csak az egyik vagy a másik szempontjából.

Itt van első sorban a szabályozási terv. Kétségtelen, hogy annak a munkálatnak, mely a főváros jövő fejlődésének kereteit szabja meg, számolnia kell a határon kívül folyó, de egyfelől a fővárosból ki, másfelől a főváros felé sugárzó élettel és ennek érhálózatát meg kell teremtenie, kiterjesztve ezt a községek periferikus összekapcsolására is. E feladat megoldása, mely a fővárosnak és a községeknek egyaránt érdeke, csak egységes szervezet mellett kecsegtet sikerrel s ezért a fővárosi közmunkák tanácsa a környékre kiterjedő, de más hatóságok közreműködésére szoruló hatáskörében eredményeket nem is mutathatott fel.

A főváros és a környék összefüggő élete ép úgy kívánatossá tesz egységes alapelveken felépülő építési szabályzatot és egy színvonalon álló építészrendszert. Abban az egész körzetben, melyet a város és a városban hivatásukat gyakorlók letelepe-

Az építésügyi szempont.

A főváros területén 75%
 ou lehet 60 - 100 oldal telke
 len lehet!

désére alkalmas szomszédos községek alkotnak — a főútvonalak és már meglévő letelepedési gócek kivételes kezelése mellett — a központtól kifelé általában a parcellaminimumok fokozatos nagyobbodása és az építkezés intenzitásának (telkenként a beépített terület mennyiségének és az emeletek számának) fokozatos csökkenése biztosítandó, sőt esetleg bizonyos irányban és ideig a mezőgazdasági területnek építési telkekké való átalakítása parcellázási vagy építési tilalakkal korlátozandó. Az előbbiekre azért van a fővárosnak első sorban szüksége, mert mindaddig, míg a főváros határán belül nagyobb a parcellaminimumok következtében kisebb az építkezés intenzitása, mint a határos községek területén, a főváros külső területeit fejleszteni és itt célszerű telek- és lakáspolitikát folytatni nem lehet annál kevésbé, mert a szomszédos községek közlekedési és ellátási viszonyai rendszerint amúgy is sokkal kedvezőbbek, mint a fővárosi külteleké. De nem tekintve egyes telekspekulánsok érdekét, a parcellázásnak és építkezés intenzitásának korlátozása előnyös a községeknek is, mert így elkerülhetik a tömörebb együttlakással járó költséges berendezések (csatorna, vízvezeték) létesítését. A helyesen alkalmazott parcellázási és építési tilalom pedig a városias élet koncentráltabb fejlődésére szorítván, egyfelől szintén a közigazgatási kiadásokat csökkenti, másfelől a mezőgazdasági terület idő előtt való elvonásának megakadályozásával kedvező befolyást gyakorolhat az élelmezési viszonyokra. A parcellázás irányításával a városi telkek szerzése és értékesítése is kedvezően befolyásolható. Az egész körzetben egy színvonalú építésrendszetnek biztosítása pedig azért fontos, mert az építkezési tevékenység természetesen oda fordul, hol az építésrendszet lazábban gyakoroltatik, vagyis a városi szigorúbb építésrendszet szintén a községekbe való kivándorlásnak, tehát a városi élet szétfolyásának tényezője.

A közlekedési szempont.

Nagy jelentősége van a községek bekapcsolásának a közlekedés szempontjából. Már a különböző közlekedési vállalatokkal szemben is könnyebbé teszi a főváros egész környékére kiterjedő egységes közlekedési politikának érvényesítését, ami pedig nemcsak a személyforgalomra, hanem a főváros közlelmezése érdekében az áruforgalomra nézve is rendkívül fontos. De megkönnyíti a községekkel való egyesülést az egységes közlekedési politika érdekében kívánatos egységes községi közlekedési vállalat megteremtésének előkészítését is.

A rendészeti szempont.

A fővárosnak és környékének egyik legkorábban felismert és részben már kielégítést nyert közös érdeke a fővárosi rendőrség hatáskörének területi kiterjesztése. A szomszédos községeknek a közveszélyes egyénektől való megtisztítása nemcsak azoknak, hanem a fővárosnak is érdeke, siker azonban itt csak a fővárosi rendőrség fejlett szervezetétől várható. Bővebb magyarázatra e szempont nem szorul; a fővárosi rendőrség hatáskörének Újpestre és Rákospalotára való kiterjesztésének előnyei mindkét oldalról közelismertek.

A közegészségi szempont.

Igen kívánatos a környéknek a főváros fejlett közegészségi szervezetébe való bevonása, a községek részéről azért, mert a községi közegészségi igazgatás eszközei különösen a tömörebb együttlakást feltüntető községekben a közegészségi veszélyekkel szemben elégtelenek, a főváros részéről pedig azért, mert a sűrű érintkezés folytán a környékbéli községek kedvezőtlen egészségi állapota állandó veszélyt jelent a főváros lakosságára nézve.

A közlelmezési szempont.

Nagy szerepe van a kapcsolásnak a közlelmezésben is. Érintettük már, hogy az egységes városrendezési politika kedvezően hathat az élelmezési viszonyokra, a konyhai szükséglet közelben való termelésének elősegítésével. Ugyancsak kedvező befolyása

volna az élelmezésre az egységes közlekedési politika lehetőségének, mely szintén a kapcsolással jár. De igen fontos úgy a községek, mint a főváros közegészsége és hatályos táplálkozása szempontjából az egységes és szigorú élelmiszervizsgálat; sőt itt az egységes eljárás a fővárosra nézve azért is kívánatos, mert az élelmiszervizsgálatnak szigorú a fővárosban és laza kezelése a szomszédos községekben, az utóbbiak fogyasztóképességének fokozódásával a fővárosban élelmiszerhiányt is idézhet elő. Előnyös volna továbbá az egész összefüggő körzetben az egységes vásártartási és közvágóhídi jog, ami azért nem zárna ki sem a parciális heti vásárok tartását, sem a vágóhidak decentralizálását.

A magyarosítási szempont.

Egyéb szempontok.

Valószínű továbbá, hogy az egységes igazgatás a környék még nagyszámú német és tót ajkú lakosságának magyarosodását is előmozdítaná.

Végre a főváros szempontjából felhozhatjuk még a kapcsolat mellett: a kihelyezett és esetleg még kihelyezendő nagyobb községi intézmények (vízvezetési stb.) jobb védelmét, a fővárosi nyaraló közönség érdekének biztosítását és a fővárosi berendezéseket élvező szomszédos lakosságnak bevonását a megfelelő közterhek viselésébe; a községek részéről pedig: a főváros hitelének és a fejlettebb közigazgatásnak élvezetét, de különösen a közlekedésileg előnyösebb közigazgatási kapcsolatot.

A bekebelezés ellenérveit.

Ha a bekebelezés kifejtett érveivel szemben az ellenérveket keressük, voltaképpen csak egyet találunk és pedig azok részéről, kik a főváros érdekeit vélik képviselni. Ez ellenérv az, hogy a főváros területe gazdasági erejéhez viszonyítva amúgy is rendkívül nagy és a szomszédos községek kapcsolása újabb súlyos anyagi áldozatokat róna a fővárosra. Az ellenvetésre azonban a következő válasz adható: a. kapcsolási probléma nem abból áll, hogy a városias költséges berendezések a fejletlen vidékre kiterjesztessenek, hanem ellenkezőleg abban, hogy a várossal összefüggő terület felett való rendelkezési joggal a koncentráltabb városfejlődés biztosítható; a főváros és a szomszédos községek közt pedig a kapcsolat létrejött a főváros nagy kiterjedési beépített területével mellett is és pedig a bevezetésünkben már jelzett okokból; a községeknek már a fővároshoz való pusztán közigazgatási kapcsolása az előadottakból kitűnőleg minden újabb beruházás nélkül is, előnyökkel jár úgy a községekre, mint a fővárosra nézve, holott nagyobb mértékű megterhelést a fővárosra nézve nem jelent; a községekben nagyobb befektetések eszközzésére pedig a kapcsolat a fővárost nem kényszeríti, sőt, mint fentebb említettük, helyes városrendezési politika mellett a berendezések s így költségeik tetemesen lezöríthatók, amennyiben pedig ilyenekre mégis szükség volna, helyesen alkalmazott járulékrendszer ha nem is egészen, de túlnyomóan az érdekeltek által fedezhetők. Különben a kapcsolat pénzügyi alakulása annak módjától függ.

Vizsgáljuk tehát most már ennek lehetőségeit.

IV.

A kapcsolat módjai.

Már bevezetésünkben jeleztük a kapcsolat módjait, melyek: az egyes adott munkálatra való egyesülés, egyes közös érdekű közigazgatási feladatkör intézményes biztosítása, a községi egybeolvadás s végre egy magasabb egységbe való egyesülés.

Egyes munkálatokra való egyesülés.

E módok közül az elsővel, mint nem állandó jellegű megoldással, bővebben foglalkoznunk nem kell.

Egyes feladatkörök intézményes biztosítása.

Röviden végezhetünk az egyes közös érdekű közigazgatási feladatkörök intézményes biztosításával is, mely majd a községek egybeolvadása folyamatának kezdő stádiumában, majd a bensőbb egyesülés

← Cirkulus - viciorum

akadályai esetén kisegítő megoldásként nyer alkalmazást. Az ilyen különleges feladatra alkotott közös szerveknek a munkálkodását megnehezíti azonban az egyes községek hatóságaival való együttműködés, mely különösen a pénzügyi kérdésekben alig kerülhető el. A közös szerv állami jellege e tekintetben megkönnyítheti ugyan a helyzetet, de másrészt a közös és a külön községi feladatok összhangzó megoldását kevésbé biztosítja. Nekünk tudvalevőleg két intézményünk van, melyeknek hatásköre a főváros környékére is kiterjed, ú. m. a fővárosi rendőrség és a fővárosi közmunkák tanácsa. A fővárosi rendőrségnek hatáskörét az 1889: XLVI. t.-c. kiterjeszti Újpest és Rákospalota községekre. Az intézménynek a fővárosban is állami jellege, de kivált a rendőri igazgatásnak különleges természete, a hatályos működést biztosítja. A fővárosi közmunkák tanácsát, mely az alább még említendő londoni Metropolitan Board of Works utánzata, az 1870: X. t.-c. már alapjában községi feladatokra, az akkoriban még különálló Pest és Buda városok szabályozási és építési ügyeinek egyöntetű vezetésére alkotta, de 15. §-ában megadta neki a jogot arra, hogy hatáskörét a környékre is kiterjeszthesse. A fővárosi közmunkák tanácsa azonban utóbbi jogát eddig eredményesen nem érvényesíthette, ellenben Pestnek és Budának egy várossá egyesülésével a fővárosra nézve tulajdonképpen létjogosultságát veszített hatásköre számos a közre hátrányos vitára adott okot.

Részletesebben kell szólnunk a kapcsolás azon módjairól, melyek nemcsak egyes igazgatási ágakra terjedő, hanem teljes kapcsolatot jelentenek és pedig olyat, mely közigazgatási rendszerünkbe beleillik. Ezek a községi és a törvényhatósági bekebelezés.

A községi bekebelezés.

A községi bekebelezés azt jelenti, hogy a szomszédos községek a fővárossal teljesen egybeolvadnak. Ily bekebelezésről első sorban a városias jellegű községeknél lehet szó, így különösen Újpest, Rákospalota, Rákosszentmihály, Kispest, Erzsébetfalva, Albertfalva, Budafok s Kistéténynél és esetleg még Czinkotánál, Rákoskeresztúrnál és Csepelnél. E községek külön vagy többen egybekapcsolva, de talán még célszerűbben a jelenlegi fővárosi kerületek külső részeivel kombinálva (pl. Újpest-Rákospalota, Rákosszentmihály Rákosfalvával és a VII. kerület külső részével, Kispest-Erzsébetfalva megfelelő közlekedés esetén, vagy a kettő külön a IX. kerület egy-egy részével, Albertfalva-Budafok-Kistétény az I. kerület egy részével), a főváros újabb közigazgatási kerületeit alkotnák. Közigazgatási szempontból e megoldás ellen alaposabb ellenvetés alig hozható fel. Igen fontos azonban a községi bekebelezés pénzügyi kihatásainak mérlegelése, itt a részletek megoldásában biztosítandó, hogy a bekebelezés közigazgatási előnyeit egyik félre nézve sem nyomják le a pénzügyi áldozatok, és ez az állam méltányos közreműködésével sikerülhet is.

Az egyes részletkérdések, melyek a községi bekebelezésnél felmerülnek és megoldásra várnak, a következők:

Itt van első sorban az iskolák kérdése: ezek kevés kivétellel államiak és felekezeti, többnyire iskolánként különböző községi hozzájárulással; e tekintetben egységes megoldásra feltétlenül szükség van, de mindenesetre úgy, hogy a fővárost a községek mai terhénél nagyobb ne érje; másodlagos kérdés már az, hogy az iskolák a bekebelezés után állami, felekezeti vagy községi jellegűek lesznek-e.

Fontos, mert esetleg nagy teherrel van szó, az egyházi segélyezés, különösen a kegyuraság kérdése is. Rendezést kíván az útügy is. Az 1900: I. t.-c. szerint a főváros kövezetvám sorompóin kívül lévő állami utakat az állam tartja fenn, de a főváros a fen-

tartás költségeibe bevonható; a kövezetvám sorompón belül pedig az összes utakat a főváros építi és tartja fenn e kövezetvámából és közjövödelmeiből; ezenkívül a főváros területén előírt egyenes állami adók $1\frac{1}{2}\%$ -ában megállapított útdadó a főv. közmunkák tanácsának kezelése alatt álló főv. pénzalapba befizetendő. A községi bekebelezés esetén a fővárosnak a vámon kívüli állami úthálózata megnagyobbodik s ezenkívül törvényhatósági, vicinális és községi közúti utak válnak fővárosi utakká, ami természetesen az útfenntartási költségek növekedésével jár. A többletköltség fedezetére a csatolandó községek területére vasúton és hajón érkező árúk után esedékes kövezetvám-többség áll rendelkezésre, melyet azonban részben ellensúlyoz az ú. n. száraz vám, vagyis a fővárosba jövő fogatok s az azokon behozott árúk után járó vám bevételében annak folytán előálló csökkenés, hogy ezt a bekebelezett községekből jövő fogatok és árúk már nem fizetik: a főváros nyílt területéről a főváros zárt területére érkező fogatok és árúk a városi vám fizetése alól mentesek lévén. Ellenben elesik a főváros a mostani törvényes rendelkezések szerint a becsatolandó községek által fizetett községi közmunkától, illetőleg közmunkaváltságtól és törvényhatósági pótdától, amelyek helyébe lépő $1\frac{1}{2}\%$ -os útdadó a fővárosi pénzalapba fizetendő. Amennyiben tehát az átveendő utak költsége a kövezetvám-többletből biztosítva nem látszanék, mindenestre más úton volna megfelelő kárpótlás biztosítandó.

Nagy jelentősége van a vasúti kérdésnek is; különösen a helyiérdekű vasutak közötti vasutakká tételének.

A bekebelezés nélkülözhetetlen feltételének kell tartanunk az államrendőrségi hozzájárulás kérdésének a fővárosra nézve méltányos megoldását és általában a főváros pénzügyi helyzetének javítását, különösen az átruházott hatáskörben végzett teendőkért való kompenzációval; a méltányosság annyival inkább megokolt, mert a becsatolandó községek közigazgatási költségeihez az állam a vármegyei dotációban eddig is hozzájárult.

Az egyenes adók terén megfontolandó a bekebelezendő községeknek a házadó szempontjából való osztályozása. Megjegyezzük, hogy Újpest, Kispeszt, Erzsébetfalva és Albertfalva már ma is a 40 K-ás házbéradóosztályban van (mint Ó-Buda), Rákospalotán, Rákosszentmihályon és Budafokon pedig III. fokozatú házadóosztályba sorolják.

Rendezni kell a községek mai törvényhatósági pótdóinak kérdését.

Különösen fontos továbbá a fogyasztási adók kérdésének kedvező megoldása. A községi fogyasztási adópótlék szedési jognak az egész bekebelezendő területre való kiterjedése mindenestre tetemes jövedelmet adna: igen kívánatos lenne azonban, ha az állami fogyasztási adók bérletére nézve a kormány nyolc hosszabb időre szóló oly megállapodás volna létrehozható, mely ezen jövedelmi forrásnak a város javára való kihasználását lehetővé tenné. A bekebelezés a fogyasztási adó nyílt (vámon kívüli) területének nagyobbodását idézván elő, méltányos volna a megszünt beszedési jogok fejében az 1899: VI. t.-c. alapján nyújtott állami segélyösszegnek növelése. Mindezen kérdések szempontjából fontos még a bekebelezendő területnek a fogyasztási adó szempontjából való osztályozása.

Végül rendezendő lenne általában a fővárosi közszolgáltatásoknak, díjaknak, járulékoknak a bekebelezendő területre való alkalmazása.

A községi bekebelezés esetén a községek közigazgatási személyzete előreláthatólag tovább is alkalmazást találhatna.

A törvényhatósági bekebelezés.

A törvényhatósági bekebelezés, — mely természetesen sokkal szélesebb keretű és a főváros egész érdekkörére kiterjedő lehet, — az a megoldás, hogy a községek a megye kötelékéből kivételnek és a főváros törvényhatóságába kapcsoltatnának át; ez esetben a községek önállóságukat megtartanák, a járási hatáskör pedig, a járási kötelék megszüntetésével, alkalmasan megosztatnék a községek és a törvényhatósági központ között. E megoldás mellett az szól, hogy a községek szolgáltatási képességük szabta pénzügyi kereteikben és könnyebb, olcsóbb szervezetükben megmaradnának, emellett hatáskörük bővülésével és helyileg kedvezőbb közigazgatási kapcsolattal — melyet némelyek legalább vármegyei központi járás alkotásával kívánnak biztosítani — tetemesen kedvezőbb közigazgatási viszonyok közé jutnának, a főváros pedig a törvényhatóság szabályrendeleti és felügyeleti jogának birtokában úgy a főváros, mint a környéknek összefüggő fejlődését biztosíthatná.

A részletek tekintetében nézetünk a következő:

A községeknek mai szervezete általában megmaradna, csak a községi hatáskör bővítettnek annyiban, hogy a járási hatáskörnek arra alkalmas része (a jelentéktlenebb és a nagyobb közigazgatási apparátust nem kívánó ügyek) a községnek átutaltatnék, a járási hatáskör megmaradó részét és a törvényhatósági hatáskört pedig a főváros központi hatóságai gyakorolnák, ami a főváros és a környék egyöntetű fejlődését biztosítaná. A becsatolandó községek természetesen a fővárosi törvényhatósági bizottságban megfelelő képviselőt nyernének. Külön rendezést kívánna a községi jegyzők és segédjegyzők nyugdíjügye: ezek ugyanis ma a vármegyei nyugdíjalapból elégítetnek ki.

A község igazgatását saját pénzügyi keretei közt végezvén, a fővárost csak a tágabb értelemben vett törvényhatósági (a törvényhatósági és a járási) igazgatás költségei terhelnék. E költségek pedig a 3%-os s 5%-ig emelhető törvényhatósági pótdoból előreláthatólag könnyen fedezhetők lennének, különösen akkor, ha — ami méltányos volna — a vármegyei állami dotációnak megfelelő része a fővárosi törvényhatóságnak is rendelkezésére bocsáttatnék.

Rendezést még csak a törvényhatósági utadók kérdése kívánna. Az önállóságukat megtartó községekkel szemben ugyanis az 1900:1. t.-c. 23. §-a értelmében kivethető 10%-os törvényhatósági utadó a fővárosnak átengedendő volna, mert ezen területekre nézve a fővárosnak az útépitési és fentartási költségek fedezésére szolgáló különleges forrása, a kövezetvám szedésének joga nem áll fenn.

Természetesen a fővárosi államrendőrség hatáskörének kiterjesztése esetén az érdekelt községeknek a költségekhez való hozzájárulásai is megállapítandók lennének.

A községi és törvényhatósági bekebelezés különben, s tán legcélszerűbben, kombinálva is alkalmazható: a községi a fővárossal már teljesen összeolvadt, a törvényhatósági a főváros tágabb érdekkörébe eső községek nézve. Ez esetben azonban mindenesetre jó volna módot nyújtani arra, hogy a törvényhatósági kötelékből a községi kötelékbe való átmenetel a törvényhozás igénybevétele nélkül történhessék.

V.

Az előadottakban, úgy véljük, nagyjában tájékoztatást nyújtottunk a bekebelezés kérdéséről, mely elül a városok, fejlődésük bizonyos fokát elérve, kitérni nem tudnak és nem tudtak; Páris, London, Bécs környékét már szervezeten magához kapcsolta, Berlin évek óta vajudik e kérdésben, de kisebbek, mint pl. Drezda, Lipcse sem kerülhették el a bekebelezést.

A községi és a törvényhatósági bekebelezés kombinációja.

Külföldi széttekintés.

Páris. Párisnak környékével, a Szajnamegyével való közigazgatási kapcsolata a forradalomig nyúlik vissza. Mellőzve azonban a fejlődés menetét, melyben maga Páris városa is községek bekebelezésével megnagyobbodott, csak azt kívánjuk megemlíteni, hogy Páris és a Szajnamegye közigazgatási szervezete ma csaknem teljesen összefolyik. Az egyesült szervezet élén két préfet áll; a szajnai: általános közigazgatási hatáskörrel és a rendőri préfet: rendészeti hatáskörrel. A képviselő kettős: Páris képviselője 80 tagból áll, a Szajnamegyéé a párisi 80 képviselőn kívül még a környék 21 képviselőjéből. Ebből látható, hogy Páris városának és környékének egyöntetű fejlődése szervezetenként biztosítva van.

London. Az eredeti Londont a vele régen összeépült községekkel az 1855-ben felállított Metropolitan Board of Works, egy közmunkatanács-féle intézmény kapcsolta először össze közigazgatásilag. E hatóság munkásságával megindított fejlődés azonban nem-sokára a különleges kapcsolatnak általánossá váló felcserélését idézte elő. 1888-ban megalakult a londoni grófság, mint a londoni city-vel összenőtt községek közös közigazgatási szervezete; meghagyván azonban még némely feladatra az Angliát jellemző külön közigazgatási szervezeteket. Az utóbbiakat azután az 1899. évi reform tüntette el csaknem teljesen, megalakítván a londoni grófság 28 kerületét, helyesebben mondva községét és meghagyván még mellettük a city-t ősi szervezetében. A grófsági szervezet széles hatáskörével gondoskodik a Nagy-London egységes fejlődéséről, a részletekben megosztván a munkát a 28 különálló községgel.

Bécs. Bécs városa az érdekkörébe eső területeket községileg kapcsolta magához és pedig több ízben. A leghatalmasabb bekebelezés 1891-ben történt, midőn az összes városias jellegű szomszédos községeinek bekapcsolásával kerületeinek számát 20-ra emelte. Érdekesebb azonban az 1904-i bekebelezés, mely több mint 9000 ha. és pedig csaknem teljesen mezőgazdasági művelés alatt álló területet ölel fel. A bekebelezett óriási területből ugyan egy kerületet (a 21-iket) alkottak, azonban a nagy kiterjedés folytán a kerületi elöljáróságon kívül, külön kirendeltséget is kellett felállítani.

Berlin. Igen tanulságos Berlin bekebelezési kérdésének története. Berlin és a szomszédos községek érdekösszefüggései már régebben felvetették egybekapcsolásuk eszméjét, de Berlin tartózkodó állásfoglalása miatt az valóra nem vált. Az utolsó évtizedben azonban a Berlint környező községek a fővárossal társadalmilag csaknem összeforrván, szükségessé vált számos közös érdeknek, különösen városrendezéseknek és közlekedéseknek, egyöntetű eljárással való biztosítása. A kormány mozgatója e kérdést s Berlin most már szeretné a bekebelezést megcsinálni, de az időközben nagyon fejlődött s kedvezőbb közteherviselési helyzetben lévő szomszédos községek már nem szívesen hallanak róla s úgy látszik, hogy a bekebelezés helyett egyes közös érdekű feladatokra Berlin és szomszédos községei szövetségeket fognak kötni.

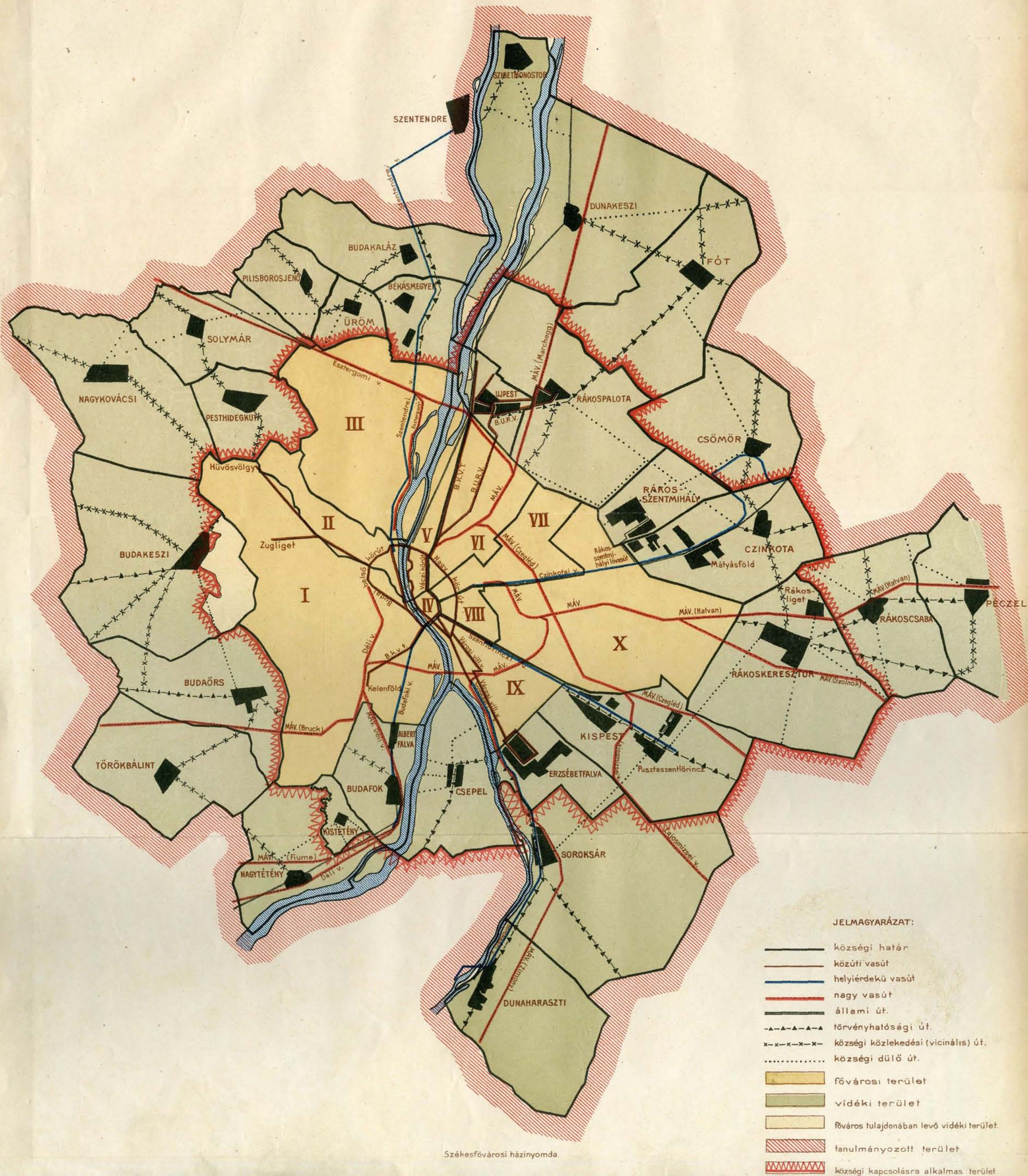
Végösszefoglalás.

Ha már most végezetül még egyszer átgondoljuk kérdésünket, arra a meggyőződésre jutunk, hogy a kérdés nem is az: történjék-e kapcsolat vagy sem, hanem csak az, hogy mikép történjék; csaknem bizonyos azonban, hogy minél később fog Budapest és környéke egyesülésének kérdése megoldást nyerni, annál kedvezőtlenebbek lesznek a körülmények, különösen a fővárosra nézve.

Budapest, 1908. évi május hó 1-én.

Dr. Harrer Ferenc s. k., Dr. Bárczy István s. k.,
tanácsjegyző. polgármester.

NAGY BUDAPEST.

A székesfővárossal szomszédos községek területi és építkezési adatai.

	Újpest ✓	Rákospalota ✓	Duna-keszi	Fót	Rákosszentmihály ✓	Csömör	Czinkota ✓	Rákoskeresztúr ✓	Rákoscsernye	Pécel	Kispest ✓	Erzsébetfalva ✓	Soroksár	Dunaharaszti	Csepel ✓	Albertfalva ✓	Budafok	Kistétény	Nagytétény	Budaörs	Törökbálint	Budakeszi	Nagykovácsi	Pesthidegkút	Soymár	Üröm	Pilisborosjenő	Békásmegyer	Budakalász	Szigetmonostor
Terület (kat. holdakban)	1.173	6.257	6.822	5.545	1.864	3.750	4.075	6.067	4.069	7.581	4.898 ebből 4.540 esik Pusztaszentlőrinczre	1.985	8.543	5.027	3.513	31	2.317	597	3.420	4.120	4.434	7.716	5.429	2.299	3.185	955	1.582	1.825	3 362	4.286
1. Mezőgazdasági művelés alatt (kat. holdakban)	100	5.457	6.422	5.095	³ 380	3.550	3.435	⁶ 5.432	⁸ 3.899	7.461	2.443	¹¹ 985	7.916	4.397	3.113	—	2.067	150	3.145	3.760	4.264	7.516	5.329	2.197	3.035	895	1.543	1.645	3.252	4.216
a) erdők	—	20	100	—	—	121	—	400	—	300	174	—	31	50	440	—	—	—	—	756	400	4.435	2.855	539	667	—	383	32	548	1.000
b) szántók és rétek	100	5.437	3.322	5.051	380	3.279	3.400	3.492	3.899	7.028	2.023	985	7.825	4.305	2.653	—	2.067	150	3.095	2.930	3.850	3.081	2.474	1.658	2.368	895	1.160	1.613	2.704	3.216
c) kertészet	—	—	3.000	44	—	150	35	1.540	—	133	246		60	42	20	—	—	—	50	74	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—
árak holdanként	—	1.000—1.500 K	—	1.000—1.500 K	—	600—1600 K	1000—1200 K	800—1600 K	—	—	—	—	400—2000 K	—	—	—	—	—	—	—	—	600—1.500 K azelőtt 5.000 K	2.400—3.200 K	700—10.000 K	—	2000 K	—	—	800—1000 K	4—500 K
2. Építési telkek (kat. holdakban)	¹ 1.073	² 800	400	450	⁴ 1.484	200	⁵ 640	⁷ 635	⁹ 170	120	2.455	1.000	¹² 627	630	400	31	250	¹⁴ 447	¹⁵ 275	360	170	200	100	102	150	60	39	180	111	70
a) beépítetlen parcellák	—	120	90	3	1.034	—	334	195	—	¹⁰ 40	1.659	250	327	¹³ 330	100	—	50	—	140	60	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—
b) beépített telkek	1.073 (540 örök haszonbérletes telek)	680	310	247	450	200	306	440	170 hold	80	796	750	300	300	300	31	200	447	135	300	170	200	100	102	142	60	39	180	111	70
árak □ ölenként	16—120 K (az örök haszonbéresek 70 K-ig)	10—50 K	2—15 K	4—10 K	3—16 K	4—6 K	6—12 K	2—20 K	60 f—10 K	2—20 K	4—60 K	5—50 K	4—20 K	2—6 K	1—12 K	10—12 K	1—25 K	1—6 K	80 f—8 K	40 f—10 K	3—5 K	7—14 K	20—32 K	40 f—10 K	3—4 K	4—5 K	4—10 K	2—6 K	2—4 K	80 fillér
3. A székesfővárosnak magánbirtoka (holdakban)	—	—	54	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	(erdő) 1.124	—	120 □-öl (szőlő)	—	—	—	—	—	122
4. Lakóházak száma	2.100	2.100	600	586	1.000	411	720	1.107	560	708	Kispesten Pusztaszentlőrinczen 1.288 1.081 2.369	1.750	1.440	430	600	59	1.100	300	460	1.400	606	780	306	247	429	160	205	375	297	216
a) parasztház	—	800	440	562	—	331	286	250	229	300	—	—	1.110	330	243	—	250	120	160	1.280	596	650	306	226	395	160	183	315	277	213
b) családi ház	300	600	120	18	1.000	80	434	807	331 (ebből 219 munkásház)	308	777	600	300	100	20	9	300	180	70	120	—	130	—	21	4	—	22	¹⁶ 52	20	3
c) bérház	1.800	700	40	6	—	—	—	50	—	100	1.554 (38 gazd. épület)	1.150	30	—	337	50	550	—	230	—	10	—	—	—	30	—	—	8	—	—

¹ A gr. Károlyi-féle örökhaszonbérletes telkekről lásd a jelentést. — ² Széchenyi-telep 204 hold 220 házzal, M. Á. V. munkásház telepe (még nem épült) 14.000 □-öl, mindkettő az Erzsébet-királyné-út közelében. — ³ Gr. Vay Henrikné birtoka. — ⁴ Rákosszentmihály a következő telekekből áll: József fgg., Almásy Pál-, Bacsik-, Mészáros-, Erős-, Nyil-, Viola-, Krajcskovits-, György-, Kis Anna-, Árpád-telep és Kísszentmihály, összesen 12 telep. — ⁵ Mátyásföld 80 hold 140 házzal, Ehmán-telep 50 hold 206 házzal, Huszka-telep 18 hold 25 házzal, Corvin-telep 26 hold, Batthyány-telep 150 hold 1 házzal, Ilona-telep 10 hold 48 házzal. — ⁶ 2100 hold a Vigyázó-birtok. — ⁷ Rákosliget 100 hold 440 parcella (teljesen beépítve), Kishungári rész 370 parcella 4 házzal, Sándor-telep 380 parcella 5 házzal. — ⁸ 1428 hold a Laffert-féle és 800 hold a Vigyázó-féle birtok. — ⁹ A parcellázás csak helyi- és közeli az építkezési szükséglethez képest történik. — ¹⁰ India-telep 100 házzal. — ¹¹ 413 hold egy birtok, a többi 40 holdon aluli részletekben már felosztásra szánva. — ¹² Péteri-pusztá 340 hold 60 házzal (nagyon primitív) Molnár-telep (Dunaharaszti-felé) 15 hold 7 házzal. — ¹³ Rákóczi-liget. — ¹⁴ A házak a község egész területén el vannak szórva. — ¹⁵ Baross Gábor-telep 571 300—600 □-öles parcella 21 házzal. — ¹⁶ Csillaghegyi telep 52 házzal.

A székesfővárossal szomszédos községek népességi adatai.

	Újpest	Rákospalota	Dunakeszi	Fót	Rákosszentmihály	Csömör	Czinkota	Rákoskeresztúr	Rákoscsaba	Pécel	Kispest	Erzsébetfalva	Soroksár	Dunaharaszti	Csepel	Albertfalva	Budafok	Kistétény	Nagytétény	Budaörs	Törökbálint	Budakeszi	Nagykovácsi	Pesthidegkút	Solymár	Üröm	Pilisborosjenő	Békásmegyer	Budakalász	Szigetmonostor
1. A népesség száma 1890-ben	23.521	6.264	1.561	2.786	1. Csömör	2.435	1.876	3.300	1.805	2.752	4.913	1. Soroksár	12.143	2.075	2.246	592	5.243	752	2.346	5.281	2.401	3.635	1.803	1.393	1.820	1.000	1.135	1.340	1.650	1.182
1900-ban	41.858	11.744	2.897	3.470	3.069	5.226	3.135	6.149	3.010	3.854	15.756	15.732	8.871	2.367	4.568	791	7.273	864	2.614	6.104	2.796	4.215	2.012	1.559	2.361	1.167	1.343	2.029	2.019	1.273
1907-ben (becslés szerint)	50.000	20.000	3.800	4.000	5.000	2.200	4.000	8.500	5.000	4.500	22.000	22.000	10.000	2.600	6.000	890	8.000	900	2.800	7.200	3.000	4.900	2.020	1.600	2.800	1.400	1.660	2.200	2.300	1.250
‰-os szaporodás 1890—1907-ig*	112%	219%	143%	43%	900-ról 507-re 62%	99	113%	157%	177%	63%	347%	900-ról 900-re 39%	—17%	25%	167%	50%	52%	19%	19%	36%	24%	34%	12%	14%	53%	40%	46%	64%	39%	5%
2. A népesség anyanyelve 1900-ban.																														
magyar	35.277	11.186	2.617	3.410	—	3.114	2.052	4.077	2.967	3.734	13.920	13.053	1.417	362	2.015	595	1.890	232	905	405	239	294	92	133	224	51	41	378	392	1.247
német	4.213	404	93	15	—	643	116	303	19	54	1.185	1.696	7.353	1.977	2.204	152	5.217	610	1.658	5.669	2.445	3.896	1.884	1.374	2.119	1.104	1.284	1.568	1.036	10
tót	1.261	76	45	15	—	1.420	954	1.700	14	56	283	477	57	10	41	23	79	1	31	15	38	19	29	37	9	5	8	47	33	
oláh	17	4	2	3	—	3	—	24	1	—	2	5	—	—	1	1	1	—	1	1	—	—	—	1	—	—	—	2	—	—
ruthén	14	—	1	—	—	—	1	6	4	1	5	4	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	1	—	—
horvát	61	2	3	—	—	—	1	2	1	1	8	18	1	—	5	3	6	—	—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	1	—
szerb	44	4	—	1	—	15	1	2	2	1	11	17	—	—	13	2	16	12	2	1	12	—	—	—	—	—	—	2	503	—
egyéb	971	68	136	26	—	31	10	35	2	7	342	462	41	18	289	15	63	9	17	13	62	5	6	14	8	5	10	31	54	2
3. Magyarul beszélők száma 1900-ban . . .	38.735	11.559	2.755	3.452	1. Csömör	4.565	2.828	5.324	3.003	3.837	14.912	14.297	4.238	1.325	3.317	743	4.498	578	1.868	2.003	1.440	2.058	496	547	639	321	282	792	431	1.271
4. Irni-olvasni tudók száma 1900-ban . . .	28.640	8.166	1.933	2.410	1. Csömör	3.510	2.054	4.004	2.031	2.399	10.367	10.337	5.471	1.437	2.736	604	4.942	518	1.597	4.491	2.003	2.958	1.460	828	1.386	793	910	1.384	1.255	926
5. Foglalkozási viszonyok.																														
Mezőgazdasággal foglalkozók { 1900-ban	266	2.116	1.664	2.634	1. Csömör	2.077	1.825	2.301	1.454	1.384	1.232	343	4.728	1.519	1.022	42	1.002	184	608	3.775	1.363	2.242	1.557	1.066	1.276	758	1.015	1.219	1.120	1.136
{ 1907-ben	—	3.000	1.900	3.000	—	2.000	1.800	1.800	1.800	1.000	800	—	6.000	1.700	2.000	—	1.000	—	700	4.700	1.500	2.900	1.620	1.100	1.700	1.000	1.310	1.200	600	1.110
Egyéb foglalkozást űzők { 1900-ban	41.592	9.628	1.233	836	1. Csömör	**3.149	1.310	3.848	1.556	2.470	14.524	15.389	4.143	848	3.546	749	6.271	680	2.006	2.329	1.433	1.973	455	493	1.085	409	328	810	899	137
{ 1907-ben	50.000	17.000	1.900	1.000	5.000	200	2.200	6.700	3.200	3.500	21.200	22.000	4.000	900	4.000	890	7.000	900	2.100	2.500	1.500	2.000	500	500	1.100	400	350	1.000	1.700	140
Gyárak	{ 64 4400 munkással	{ 4 2160 munkással	{ — —	{ — —	{ — —	{ — —	{ 4 88 munkással	{ — —	{ — —	{ — —	{ 15 2600 munkással	{ 24 1289 munkással	{ 6 240 munkással	{ — —	{ 1 1200 munkással	{ 2 5 munkással	{ 17 1132 munkással	{ — —	{ — —	{ 5 360 munkással	{ — —	{ 1 7 munkással	{ 2 36 munkással	{ 1 100 munkással	{ 2 250 munkással	{ — —	{ — —	{ 2 140 munkással	{ 2 70 munkással	{ — —
Rendes foglalkozásukat a fővárosban űzők (családtagok nélkül)	4.000	500 Újpesten 300	400	—	1.500	4—5	600	1.200	4—500	800	1.800	3.000	50—60	100	50—60	40	300	8—10 A lakosság leg-nagyobb része Budafokra jár.	70—80 Budafokon 3—400	1.000	200	450	14—15	2—3	1	40	100	70	350	—
Nyaraló népesség száma (lélekszám) . . .	—	2.000	500	10	3.500	150	1.500	800	100	1.500	120	—	—	300	5—10	10	600 200 fővárosi em-bernek állandó foglalkozása van Budafokon.	600	3—400	200—250	1.600—2.000	3.200	—	350—400	120—150	10	26	—	60—70	—

* A fővárosi szaporodás 1890-ről 1907-re 506.384-ről 802.235-re 58%-ot tesz ki; a felsorolt környéki községek együttes szaporodása pedig 99.250-ről 215.320-ra 116%-ot.
 ** 1900-ban Rákosszentmihály még Csömörhöz tartozott, ezért csökkent le annyira a nem mezőgazdasági foglalkozást űzők száma.

Község neve	Közlekedési intézmény	S z e m é l y f o r g a l o m																			Á r ú f o r g a l o m			Közigazgatási kapcsolat									
		Távolság km.-ben	Menetidő percekben	Járatok száma		Menetjegyek ára fillérekben														Az 1905. év- ben szállított utasok szá- ma (havi és évi bérlek mélkül)	J e g y z e t	Termelvé- nyeit a fő- városba szállítja-e	Ipari és ke- reskedelmi szükségeit a fővárosból fedezi-e	J e g y z e t	A járási ható- ság székhelye	Az adóhivatal székhelye	A járásbíróság székhelye						
				nyáron	télen	Menetjegy			Térti jegy			Füzetjegy		Munkás	Havi bérlet		Tanuló havi bérlet		Évi bérlet														
						II. oszt.	III. oszt.	munkás- jegy	II. oszt.	III. oszt.	munkás- jegy	drb	II. oszt.		III. oszt.	heti jegy	II. oszt.	III. oszt.	II. oszt.									III. oszt.	II. oszt.	III. oszt.			
1	Újpest	Bpesti közúti vasp. társ. Bpest-újpest-rákospalotai v. r.-t. M. á. v. (Palota-Újpest) Dunagőzhajózási társ.	6 6 8 —	20 15 15 40	382 326 59 32	381 320 45 —	12—30 10—40 30 —	— — 20 —	— — — —	— — — —	— — — —	— — 30 —	— — 810 540	— — 540 150	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	17.000 — — —	— — — —	*1.949.325 *2.298.404 596.296 113.202	*Ebben a rákospalotai utasok is benn vannak. *Ebben a rákospalotai utasok is benn vannak. A hajón a viteldij vasárnap 32 és 26 f.	nem	részben	Sok asztalosipari bevitele van, míg ellenben élelmi- cikkkel egy részét a fővárosból szerzi.	Vác	Vác	Újpest			
2	Rákospalota	Bpesti közúti vasp. társ. Bpest-újpest-rákospalotai v. r.-t. M. á. v. (Palotaújfalv) M. á. v. (Palota-Újpest)	10 9 6 8	35 27 32 15	128 158 27 59	128 158 27 45	24—40 20—40 30 30	— — 20 20	— — — —	— — — —	— — — —	— — 30 30	— — 810 810	— — 540 540	— — 150 150	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	17.000 — — —	— — — —	1. Újpest	nagyrészt	kisrészben	A fővárosba szállít naponként 10.000 l. tejet és konyhatermékeket. Ipari és kereskedelmi szükség- leteit nagyrészt Újpestről fedezi.	Vác	Vác	Újpest			
3	Dunakeszi	M. á. v. (Dunakeszi-Alag)	16	23	34	27	44	30	—	—	—	—	30	1.000	700	200	—	—	600	400	—	—	—	—	176.140		nagyrészt	kisrészben	A fővárosba szállít naponként 5000 l. tejet és zöldséget nagy mértékben.	Vác	Vác	Vác	
4	Fót	M. á. v. (Palota-Újpest) Palota-Újpest-Fót társaskocsi M. á. v. (Dunakeszi-Alag) Dunakeszi-Alag-Fót	8 8 16 6	15 60 23 —	59 6 34 —	45 4 27 —	30 50 44 —	20 — 30 —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	30 30 30 —	810 810 1.000 —	540 540 700 —	150 — 200 —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —		nagyrészt	nagyrészt	A fővárosba szállít spárgát, borsót, uborkát, paradicsomot és görögdinnyét nagy mértékben.	Vác	Vác	Újpest		
5	Rákosszentmihály	Bp. h. é. v. r.-t. a vasúti állomástól lóvasút	6 3	22 22	102 102	102 16	44 34	34 20	80	60	—	—	10	160 280	tanulóknak 200	—	1.000	800	500	—	—	—	—	—	261.614	Lóvasúttal kombinált 10 db II. oszt. jegy 360 fillér.	nem	teljesen		Gödöllő	Gödöllő	Gödöllő	
6	Csőmör	Bp. h. é. v. r.-t.	15	49	42	42	90	68	34	132	100	—	10	600	450	—	1.900	1.700	800	—	—	—	—	—	44.679		nagyrészt	teljesen	A fővárosba szállít naponként 600 l. tejet és konyhai veteményeket nagy mértékben.	Gödöllő	Gödöllő	Gödöllő	
7	Cziknóta	Bp. h. é. v. r.-t. Mátyásföldig	11 8	39 30	68 102	68 102	72 72	52 52	30 30	116 84	84 64	—	10	460 180 330	380 tanulóknak 290	—	1.660	1.450	650	—	—	—	—	—	97.204 99.911		nagyrészt	teljesen	A fővárosba szállít naponként 3000 l. tejet és zöldséget a gyümölcsöt nagy mértékben.	Gödöllő	Gödöllő	Gödöllő	
8	Rákoskeresztúr	M. á. v. (Rákoskeresztúr) M. á. v. (Rákosliget) M. á. v. (Keresztúr nyaraló)	14 16 14	26 30 28	31 26 16	27 23 16	44 44 44	30 30 30	— — —	— — —	— — —	— — —	30 30 30	1.000 1.000 1.000	540 540 540	150 150 150	— — —	— — —	600 600 600	400 400 400	— — —	— — —	— — —	121.558 38.460		teljesen	teljesen		Gödöllő	Gödöllő	Gödöllő		
9	Rákoscсsaba	M. á. v.	17	35	31	27	44	30	—	—	—	—	30	1.000	700	200	—	—	600	400	—	—	—	—	85.239		részben	kisrészben	A tejet és tejtermékeket helyben és Rákosligeten adják el, a konyhaveteményeket (különösen burgonyát) a fővárosba vizsík.	Gödöllő	Gödöllő	Gödöllő	
10	Pécel	M. á. v.	22	42	34	28	60	40	—	—	—	—	30	1.190	810	250	—	—	750	500	—	—	—	—	118.668					Gödöllő	Gödöllő	Gödöllő	
11	Kispest	Bp.-szentlőrinczi h. é. v. r.-t. Bpest-tiszai h. é. v. r.-t. M. á. v. (Szt.-Lőrincz nyaraló)	4 13 14	10 38 30	302 8 16	302 8 16	24 40 30	— 40 —	— — —	— — —	— — —	— — —	10 30	200 — 1.000	— — 700	(12 db) 136 200	700 — —	— — —	350 — 600	— — 400	— — —	— — —	— — —	1.724.169 727 52.286	Szentlőrinczre a jegyek ára 30, 14, 280, 160, 1000, III. 500 fillér. Kispest és Szentlőrinczről a városi vill. vasút bármely állomására 30 filléres átszálló-jegy kapható.	kisrészben	nagyrészt	Asztalos- és cipészipari cikkeket helyben állítják elő; a nyers anyagot és a kereskedelmi cikkeket a fővárosból szerzik.	Monor	Monor	Budapest		
12	Erzsébetfalva	Bpesti vill. városi v. r.-t. Bp. h. é. v. r.-t. M. á. v.	4 4 12	12 12 26	254 182 9	254 182 9	12—30 18 44	— 14 30	— 12 —	— — —	— — —	— — —	10 30	— 100 1.000	— tanulóknak 700	— — 200	900 800 —	— 600 —	— 400 600	— — 400	— — —	10.000 — —	— — —	88.649 1.138.503 4.314	Ez csak a nyug. pályaudvartól Erzsébetfalvára szülő jegyek száma, a közönség állomásról szedőket nincsenek külön kimutatva. Átszálló jegyek a közúti vasútra II. oszt. 24 és 28, III. 20 és 24 fillérért kaphatók.	nem	nagyrészt	Sok búrtort szállít a fővárosba.	Ráczkeve	Ráczkeve	Ócsa		
13	Soroksár	Bp. h. é. v. r.-t. Bpest-tiszai h. é. v. r.-t. (Újpéteri) M. á. v.	10 20 17	21 52 34	86 8 9	86 8 9	64 90 60	44 60 40	20 — —	84 — —	64 — —	— — —	10 30	370 — 1.190	tanulóknak 310 810	200 — 250	1.500 — —	1.250 — —	640 — 750	— — 500	— — —	— — —	— — —	269.068 — 2.392		nagyrészt	nagyrészt	A fővárosba szállít naponként 5000 l. tejet, 5000 kenyert, (50 kenyérsütő van); nyáron 27 jég-szállító naponként 540 mm. jeget.	Ráczkeve	Ráczkeve	Ócsa		
14	Dunaharaszti	Bp. h. é. v. r.-t. M. á. v. (Haraszti)	15 23	43 44	39 9	39 9	84 60	64 40	30 —	128 —	96 —	— —	10 30	320 1.190	tanulóknak — 810	250 250	1.900 —	1.650 —	720 750	— 500	— —	— —	— —	— —	85.172 15.704		részben	részben	A fővárosba szállít tejet, burgonyát, szénát.	Ráczkeve	Ráczkeve	Ócsa	
15	Csepel	Bp. h. é. v. r.-t. (Erzsébetfalva) Erzsébetfalva-Csepel társaskocsi	4 2	12 20	182 28	182 28	18 20	14 —	12 —	— —	— —	— —	10	100 —	tanulóknak —	— —	800 —	600 —	400 —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	1. Erzsébetfalva.	kisrészben	részben	Élelmi szükségleteit is részben a fővárosból szerzi.	Ráczkeve	Ráczkeve	Budapest
16	Albertfalva	Bp.-budafoki h. é. v. r.-t. Déli vasp. társ. (Budafok)	4 8	14 24	102 12	102 8	20—30 40 30	12—20 — 30	— — —	— — —	— — —	— — —	— 20	— 700	— 400	— 138	600—1400 —	400—600 —	— 832	— 548	— —	— —	— —	— —	— —	1. Budafok	nem	részben	Élelmiszereit a fővárosból és Budafokról szerzi, a fővárosba szállít nagy mértékben asztalos, esztergályos és képfaragó iparcikkeket.	Bia	Budapest	Budapest	
17	Budafok	Bp.-budafoki h. é. v. r.-t. Déli vasp. társ. (állomás és megálló) M. á. v. (állomás és megálló) Kelenföldről Dunagőzhajózási társ.	6 8 27 7 —	24 24 33 13 45	102 12 12 — 8	102 8 12 — —	30—40 40 60 30 I. o. 36	20—30 30 40 20 II. o. 26	— — — — —	— — — — I. o. 70	— — — — II. o. 50	— — — — —	— 20 30 30 50	— 700 1.190 810 1.650	— 400 810 540 II. o. 1.150	— 138 250 — —	1.400—1.400 — — — —	600—900 — — — —	— 832 750 450 —	— 548 500 300 —	— — — — —	— — — — —	— — — — —	743.091 6.543 22.396 25.123	Ebben Tétény-Diósd forgalma is benn van.	részben	nagyrészt	Élelmiszereit is részben a fővárosban szerzi, a fővárosba szállít: bort, sört, pezsgőt, cognacot, gyümölcsöt, szőlőt és épületekővet.	Bia	Budapest	Budapest		
18	Kistétény	Bp.-budafoki h. é. v. r.-t. (Budafok) a vasúti végállomástól	8 2	33 —	102 —	102 —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —		nem	részben		Bia	Budapest	Budapest
19	Nagytétény	Déli vasp. társ. M. á. v. (Tétény-Diósd) Kelenföldről Dunagőzhajózási társ.	16 32 12 —	40 46 21 75	11 7 — 4	8 4 — —	80 60 44 —	50 4 30 —	— — — —	— — — —	— — — —	— — — —	20 30 30 —	1.300 1.190 1.000 —	900 810 700 —	232 250 — —	— — — —	— — — —	1.398 750 600 —	926 500 400 —	— — — —	— — — —	— — — —	14.305 — — 15.595	1. Budafok	nagyrészt	nagyrészt	A fővárosba szállít naponként 4000 l. tejet, gyümölcsöt és hentesárút.	Bia	Budapest	Budapest		
20	Budaörs	M. á. v. (állomás és megálló) Kelenföldről Társaskocsi a Ferencz József-hídtól	26 6 8	32 10 60	17 — 4	15 30 4	60 20 50	40 20 —	— — —	— — —	— — —	— — —	30 30	1.190 810	810 540	250 —	— —	— —	750 450	500 300	— —	— —	— —	— —	64.726 —		nagyrészt	nagyrészt	A fővárosba szállít naponként 2400 l. tejet, bort (nagyban , gyümölcsöt, festékananyagot és dolomit murvát.	Bia	Budapest	Budapest	
21	Törökbálint	M. á. v. Kelenföldről	30 10	41 19	15 —	13 —	60 30	40 20	— —	— —	— —	— —	30 30	1.190 810	810 540	250 —	— —	— —	750 450	500 300	— —	— —	— —	— —	170.118 —		nagyrészt	nagyrészt	A fővárosba szállít naponként 10.000 l. tejet, zöldséget, gyümölcsöt, tojást és baromfit.	Bia	Budapest	Budapest	
22	Budakeszi	Társaskocsi a Zúgligetből	7	50	170	8	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		részben	nagyrészt		Bia	Budapest	Budapest	
23	Nagykovácsi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		nagyrészt	nagyrészt	A fővárosba szállít naponként 7000 l. tejet, konyhaveteményeket, gyümölcsöt, hentesárút, mészkövet.	Pomáz	Szentendre	Budapest	
24	Pesthidegkút	Társaskocsi a Hífvösvölgyből	3	30	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		részben	nagyrészt	A fővárosba szállít naponként 1500 l. tejet, gyümölcsöt és baromfit.	Pomáz	Szentendre	Budapest	
25	Solymár	Bp.-esztergomi h. é. v. r.-t. a Császárfürdőtől	24 14	46 44	12 —	8 —	80 50	50 —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	53.292 —		részben	részben	Élelmzési cikkeit (vaját, túrót és zöldségféléket) is részben a fővárosból fedezi; a fővárosba szállít naponként 400 l. tejet, konyhaveteményeket, gyümölcsöt és baromfit.	Pomáz	Szentendre	Budapest
26	Üröm	Bp.-esztergomi h. é. v. r.-t. a Császárfürdőtől	19 9	35 35	12 —	8 —	60 40	40 —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	36.578 —		részben	nagyrészt	A fővárosba szállít naponként 2500 l. tejet és gyümölcsöt.	Pomáz	Szentendre	Budapest
27	Pilisborosjenő	Bp.-esztergomi h. é. v. r.-t. (Üröm) a vasúti állomástól	19 6	35 —	12 —	8 —	60 40	40 —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —		részben	részben		Pomáz	Szentendre	Budapest
28	Békásmegyer	Bp. h. é. v. r.-t.	10	38	28	28	52	40	30	84	68	50	10	— tanulóknak 260	— —	— —	1.450	1.240	820	—	—	—	—	—	—	109.070		részben	nagyrészt</				